

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCA

**Reforma dôchodkových systémov v krajinách Višegrádskej
štvorky**

2011

Marianna Mesárová

**UNIVERZI UNIVERZITA KONŠTANTÍNA
FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**Reforma dôchodkových systémov v krajinách
Višeγράdskej štvorky**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Študijný program: Politológia

Školiace pracovisko: Katedra politológie a európskych štúdií

Školiteľka: PhDr. Elena Dřízová, CSc.

Pod'akovanie

Pod'akovanie za trpezlivú a odbornú konzultáciu a usmernenie pri písaní diplomovej práce patrí PhDr. Elene Džízovej, CSc.

Abstrakt

MESÁROVÁ, Marianna: Reforma dôchodkových systémov v krajinách Višegrádskej štvorky.[Diplomová práca] Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta; Katedra politológie a európskych štúdií. Školiteľ: PhDr. Elena Dřízová, CSc. Nitra 2011, 62 s.

Diplomová práca sa zameriava na skúmanie reforiem dôchodkových systémov v krajinách Višegrádskej štvorky. Analyzuje charakter reformných krokov v dôchodkových systémoch Slovenskej republiky, Českej republiky, Poľska a Maďarska. V prvej kapitole je obsiahnutá predovšetkým teoretická časť týkajúca sa práva na sociálneho zabezpečenie. Druhá kapitola sa venuje konkrétnej podobe dôchodkových systémov jednotlivých krajín. Tretia kapitola má komparačný charakter. Na základe získaných informácií sa zameriava na porovnanie jednotlivých dôchodkových systémov.

Kľúčové slová: štátna sociálna politika, právo na sociálne zabezpečenie, dôchodkové systémy v krajinách V4, reforma dôchodkového systému

ABSTRACT

MESÁROVÁ, Marianna: The reform of pension system in the Visegrad countries [Diploma Thesis] Constantine the Philosopher University. The Faculty of Arts; Department of Political Science and European Studies. Consultant: PhDr. Elena Dřízová, CSc. Nitra 2011, 62 p.

The diploma thesis aims to explore reforms of pension system in the Visegrad countries. It analyses the character of reform steps in pension systems of Slovak republic, Czech republic, Poland and Hungary. The first chapter concerns especially the theoretical part focusing of social security. The second part talks about concret appearance of pension system of particular countries. The third chapter has got comparator charakter. Following acquired informations concetrates on comparassionn if particular the pension systems

Key words: state social policy, right to social security, pension systems in the Visegrad countries, pension reform

OBSAH

Úvod.....	7
1 Sociálne zabezpečenie.....	9
1.1 Vymedzenie pojmu sociálneho zabezpečenia.....	9
1.2 Modely sociálneho zabezpečenia.....	10
1.3 Typy sociálneho zabezpečenia.....	11
1.4 Spôsoby financovania dôchodkových systémov.....	12
1.5 Ústavná garancia sociálneho zabezpečenia v štátoch Višeegrádskej štvorky....	13
2 Charakteristika dôchodkových systémov v krajinách Višeegrádskej štvorky.....	15
2.1 Dôchodkové systémy.....	16
2.1.1 Multipilierový systém.....	17
2.1.2 Priebežný príspevkovo financovaný systém NDC (Notional Defined Contribution.....	19
2.1.3 Povinný štátny dôchodok.....	20
2.2 Charakteristika dôchodkového systému v Slovenskej republike.....	22
2.2.1 Piliere dôchodkového systému.....	23
2.2.2 Porovnanie pilierov v dôchodkovom systéme.....	31
2.3 Charakteristika dôchodkového systému v Poľskej republike.....	32
2.4 Charakteristika dôchodkového systému v Maďarskej republike.....	35
2.5 Charakteristika dôchodkového systému v Českej republike.....	38
2.5.1 Varianty dôchodkových systémov.....	41
3 Komparácia dôchodkových systémov krajín Višeegrádskej štvorky.....	46
3.1 Kapitalizačný pilier.....	49
3.1.1 Dôchodkové fondy.....	51
3.2 Doplnkové dôchodkové sporenie.....	52
3.3 Výhody a nevýhody zreformovaných dôchodkových systémov.....	53
Záver.....	56
Literatúra.....	58

Úvod

Žijeme v dobe, kedy je pre celú Európu charakterizujúca skutočnosť starnutia populácie. Zároveň sa dvíha aj priemerný vek súčasných dôchodcov. Keďže ľudia žijú čoraz viac rokov v dôchodkovom období, je dôležité, aby sa vo všetkých oblastiach vytvárali podmienky na plnohodnotný život vo vyššom veku. Staroba by predsa nemala znamenať vytlačenie na okraj spoločnosti.

Takmer všetky krajiny si dlhodobo uvedomujú neustále sa zhoršujúcu sa demografickú situáciu. Väčšina štátov sa preto rozhodla pre reformu existujúcich dôchodkových systémov. Jednotlivé štáty mali viacero možností zmeny systému a to od základných parametrických zmien až po zavedenie viacpilierových systémov fungujúcich na princípe prerozdelenia povinných odvodov na dôchodkové zabezpečenie. Reformy dôchodkových systémov sú hlavným prvkom stratégie modernizácie sociálnej ochrany.

Cieľom diplomovej práce je skúmanie reforiem dôchodkových systémov v krajinách Višeγράdskej štvorky. Práca sa predovšetkým venuje charakteru reformných krokov a následnej podobe dôchodkových systémov jednotlivých krajín. Predpokladáme, že spomínané krajiny majú viacero spoločných prvkov týkajúcich sa reformy dôchodkového zabezpečenia.

V prvej kapitole sa budeme venovať teoretickým východiskám oblasti sociálneho zabezpečenia. Najprv sa budeme snažiť vymedziť pojem a neskôr prejdeme ku charakteristike modelov, typov a spôsobov financovania sociálneho zabezpečenia (dôchodkového systému). V tejto časti si tiež priblížime akým spôsobom majú sociálne zabezpečenie zakotvené v ústavách štáty Višeγράdskej štvorky.

V druhej kapitole sa upriamime na analýzu jednotlivých reforiem dôchodkových systémov v krajinách: Slovenská republika, Poľsko, Maďarsko a Česká republika. V úvodnej časti kapitoly si predstavíme možné typy dôchodkových systémov a následne prejdeme ku charakteristike dôchodkového zabezpečenia v krajinách Višeγράdskej štvorky.

V tretej kapitole sa zameriame predovšetkým na komparáciu jednotlivých dôchodkových systémov. Bližšie sa pozrieme na nastavenie priebežne financovaného dôchodkového systému, kapitalizačného piliera a doplnkového dôchodkového sporenia.

V závere kapitoly pomocou komparácie zhrnieme výhody a nevýhody zreformovaných dôchodkových systémov v jednotlivých krajinách.

Prácu sme štrukturovali na jednotlivé kapitoly a podkapitoly, pre lepšie a prehľadnejšie splnenie stanoveného cieľa. Vzhľadom k vybranej téme sme si ako primárne postupy zvolili nazhromaždenie študijného materiálu, a jeho následné analytické preskúmanie a komparáciu.

1 Sociálne zabezpečenie

Aj keď človek sám seba považuje za samostatného a slobodného tvora, žije v období, kedy si v plnej miere začína uvedomovať svoju závislosť od spoločnosti.

Počas svojho života sa musíme vyrovnávať s rôznymi sociálnymi udalosťami, pri ktorých často dochádza k zmenám životných podmienok (pracovná neschopnosť, úraz, invalidita, strata živiteľa rodiny, materstvo, staroba, choroba). Práve počas spomínaných, často zložitých situácií, je potrebný zásah jednej zo základných zložiek európskeho sociálneho modelu – sociálnej ochrany, resp. sociálneho zabezpečenia. Právo sociálneho zabezpečenia predstavuje samostatné právne odvetvie realizujúce sociálne a hospodárske práva občanov daného štátu.

1.1 Vymedzenie pojmu sociálneho zabezpečenia

Trvalou súčasťou každej modernej spoločnosti je uskutočňovanie štátnej sociálnej politiky. Cieľom sociálnej politiky každého štátu by malo byť vybudovanie sociálne spravodlivej spoločnosti, akceptujúcej sociálnu rôznorodosť spoločnosti. Sociálnu politiku je možné definovať podľa Staneka ako: *„súbor aktivít, opatrení, ktoré cieľavedome smerujú k rozvoju každého človeka, spôsobiť jeho života, k zlepšovaniu životných podmienok obyvateľov, k zabezpečeniu sociálnej suverenity či bezpečia v rámci daných politických, hospodárskych možností krajina.“*¹

K základným oblastiam sociálnej politiky zaraďujeme sociálne zabezpečenie, ktoré vystupuje ako nástroj na realizáciu cieľov a úloh sociálnej politiky. V súčasnosti sa používa pre zafinovanie pojmu práva sociálneho zabezpečenia modernejšia terminológia, ale každá definícia vychádza predovšetkým z jedného práva, a ním je sociálne právo. Sociálne právo predstavuje tú časť právneho poriadku, ktorá realizuje štátny sociálny princíp v jednotlivých prípadoch a prostredníctvom cielených dávok znižuje alebo odstraňuje prekážky v rámci potrieb.² Konkretizácia sociálneho práva, ako jedného z odvetví práva sa dostáva do ústav jednotlivých štátov až po druhej svetovej vojne a v každom štáte je jeho následné ošetrenie akceptované. Sociálne práva sú

¹ Stanek V.: Sociálna politika, s. 16

² Matlák, J.: Právo sociálneho zabezpečenia v historickom, súčasnom a európskom kontexte, s. 30

zakotvené v Deklarácii ľudských práv z roku 1948³ a v Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach⁴ z roku 1966.

Sociálne zabezpečenie je definované jednotlivými autormi viacerými odlišnými spôsobmi, keďže obsah tohto pojmu je obtiažne vymedziť. Za akceptovateľnú môžeme považovať definíciu: „Právo sociálneho zabezpečenia predstavuje súhrn právnych vzťahov obsahujúcich práva a povinnosti, ako aj dobrovoľné plnenia, ktoré vznikajú pri poskytovaní hmotného zabezpečenia alebo inej pomoci inštitúciami sociálneho zabezpečenia občanom, ktorí sa ocitli v situácii štátom akceptovanej a ktorí sa nemôžu zúčastňovať pracovného pomeru a vykryť výdavky so situáciou spojenou.“⁵

Ďalšia definícia, ktorá nám môže priblížiť charakteristiku spomínaného pojmu je: „právo sociálneho zabezpečenia je samostatné odvetvie právneho poriadku; tvorí súbor právnych noriem upravujúcich spoločenské, kolektívne i individuálne vzťahy vznikajúce v sociálnom zabezpečení i v aplikácii, resp. realizácii sociálnej politiky a sociálneho partnerstva jednotlivých subjektov sociálnej sféry.“⁶

Vymedzenie pojmu sociálneho zabezpečenia nájdeme v rôznych literatúrach odlišné, keďže je ovplyvnené rôznymi ekonomickými, demografickými, hospodárskymi a politickými faktormi daného štátu. Aj keď sa viacerí autori pokúsili definovať pojem sociálneho zabezpečenia, viac menej každý z nich čerpal s definície, ktorú podáva konvencia Medzinárodnej organizácie práce číslo 102 z roku 1952: „Sociálne zabezpečenie je súhrn zákonných opatrení, ktoré chránia jednotlivca a jeho rodinu pred následkami dočasného či trvalého prerušenia pracovných zárobkov, alebo zníženia reálnych príjmov v dôsledku zdravotných či rodinných nákladov, za účelom udržania primeranej životnej úrovne.“⁷

1.2 Modely sociálneho zabezpečenia

Všetky krajiny, ktoré signovali Európsku sociálnu chartu alebo Európsky zákonník sociálneho zabezpečenia akceptujú právo sociálneho zabezpečenia, t.j. aj ho reálne uplatňujú vo svojej krajine. Výber vhodného modelu však zostáva doménou

³ Deklarácia ľudských práv, 1948

⁴ Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, 1966

⁵ Macková.: Právo sociálneho zabezpečenia – Všeobecná časť, s. 90

⁶ Matlák J. a kol.: Právo sociálneho zabezpečenia, s. 19

⁷ Medzinárodná organizácia práce číslo 102, 1952

vnútroštátneho práva krajín. Zvolený model vychádza predovšetkým z finálnej analýzy podmienok ovplyvňujúcich sociálne zabezpečenie danej krajiny.

Aj napriek tomu rozlišujeme tri modely sociálneho zabezpečenia: *Model USA* je charakteristický obmedzeným rozsahom sociálneho zabezpečenia s prízvukom na testované dávky zamerané na chudobné rodiny a spoliehanie sa na zásah súkromného sektora pre vyššie príjmové skupiny. Absentujú tu predovšetkým zdravotné, nemocenské a rodinné programy. Uplatňuje sa v štátoch – USA, Austrália, čiastočne Veľká Británia.

Podstatou *sociálnodemokratického modelu* je univerzálnosť, všeobecnosť a hlavne aktívny prístup k maximálnej zamestnanosti. Základom je financovanie prostredníctvom všeobecných daní. Model je špecifický pre škandinávске krajiny – Švédsko, Nórsko, Dánsko a Fínsko.

Nemecký model je postavený na povinnom sociálnom poisťovacom systéme, ochraňuje súkromné vlastníctvo a podnikanie pri pluralite podnikateľských subjektov vrátane štátov. Typický pre krajiny západnej Európy – Nemecko, Rakúsko a do určitej miery Francúzsko a Belgicko.⁸

1.3 Typy sociálneho zabezpečenia

Sociálne zabezpečenie je možné podľa Krebsa deliť na tri základné systémy, ktoré sú typické predovšetkým pre krajiny vyspelej Európy. K takémuto deleniu sa snažili dopracovať aj reformujúce štáty strednej a východnej Európy: Aplikácia práva sociálneho zabezpečenia má v súčasnosti podobu troch oblastí prostredníctvom ktorých sa uskutočňuje:

Sociálne poistenie – táto forma je najviac využívaná v spoločnostiach s trhovou ekonomikou. Vo všeobecnosti tento typ sociálneho zabezpečenia predstavuje finančnú záruku jednotlivcov alebo rodinných príslušníkov v nečakaných životných situáciách. Odlišnosť od súkromného poistenia je predovšetkým v povinnosti zo zákona. Takmer vo všetkých prípadoch pozostáva z nemocenského poistenia, dôchodkového zabezpečenia, úrazového poistenia, zdravotného poistenia a poistenia v nezamestnanosť. Do skupiny sociálneho poistenia patrí aj nemocenské poistenie, dôchodkové, úrazové, doplnkové dôchodkové (sporenie) a individuálne poistenie.

⁸ Rievajová E. a kol.: Sociálne zabezpečenie, s. 34

Sociálna podpora – charakteristické pre sociálnu podporu je predovšetkým, to že hlavným nositeľom je štát a tento systém sociálneho zabezpečenia je financovaný zo štátneho rozpočtu. Medzi príspevky štátnej sociálnej podpory patrí napríklad rodičovský príspevok, príspevok pri narodení dieťaťa, príspevok na bývanie atď.

Sociálna pomoc – niekedy nazývaná aj *sociálna starostlivosť* je systém, snažiaci zabezpečiť základné životné podmienky na minimálnej úrovni, t.j. na úrovni existenčného minima, v situáciách, ktoré sú neriešiteľné vlastnými silami.⁹

1.4 Spôsoby financovania dôchodkových systémov

Poznáme dva základné spôsoby financovania dôchodkových systémov. *Priebežný spôsob financovania* – označovaný tiež skratkou PAYG (z anglického pay as go you). Základom prvého spôsobu je výber finančných prostriedkov. Tie sa získavajú buď formou daní alebo špeciálnych odvodov na dôchodok. Okamžite sú použité na vyplácanie dôchodkov. Toto prerozdelenie vytvára určité napätie medzi poberateľmi dávok a platcami odvodov. Pochopiteľným sa stáva skutočnosť, že tí, čo dôchodok poberajú, majú záujem na zvyšovaní dávok, a tí, čo platia odvody sa snažia do dôchodkového systému odvieť čo najmenej. Tento spôsob financovania dôchodkových systémov je funkčný len v tom prípade, ak je možné dôchodky pokryť z vybraných odvodov. Systém však má aj negatívne dopady na ekonomiku štátu, pretože je čoraz nákladnejší, odčerpáva čoraz viac prostriedkov a eliminuje súkromné investície

Kapitalizačný spôsob financovania – nazývaný tiež systém vytvárania kapitálových rezerv. Charakteristickým pre tento spôsob je, že aktívna časť populácie si zo súčasných príjmov odkladá peniaze na financovanie svojich potrieb v dôchodkovom veku. Týmito úsporami sa vytvára zásoba kapitálu, ktoré majú formu dôchodkových aktív a tie po vstupe do dôchodku predá za doživotne vyplácanú anuitu. K jednoznačným výhodám patrí osobné vlastníctvo prostriedkov zhromažďujúcich sa na osobnom účte.

Univerzálne dôchodky – nárok naň majú všetci občania s trvalým pobytom na území daného štátu. Na vyplácané dôchodky v novom systéme majú sa vzťahujú rovnaké pravidlá zdaňovania, ako na akýkoľvek iný príjem. Avšak široko založené

⁹ Krebs V.: Sociálna politika, s. 142

systémy sociálnej ochrany je čoraz obtiažnejšie financovať Tento spôsob vyplácania dôchodkov je charakteristický pre škandinávске krajiny.¹⁰

Z komparačného hľadiska môžeme vidieť, že uvedené systémy majú výhody aj nevýhody. Na jednej strane je spôsob financovania dôchodkov, ktorý zabezpečí okamžitú výplatu dávok, avšak je tu existujúce nebezpečenstvo nepokrytia dôchodkov z vyberaných odvodov. Na druhej strane spôsob financovania sa vytvára možnosť, že sa príjmy v budúcnosti budú zvyšovať a tým pádom sa zvýši výška kapitálu, ale následne sa zvyšuje doba na realizáciu vyplácania dôchodkov. A v neposlednom rade sú tu univerzálne dôchodky, kde najväčšou výhodou sú garantované dôchodky pre všetkých občanov žijúcich na území štátu.

1.5 Ústavná garancia sociálneho zabezpečenia v štátoch Višeγράdskej štvorky

Moderné ústavy vychádzajú zo základnej koncepcie, že ľud je zdrojom moci, respektíve, že všetka moc pochádza z ľudu. Ústavy moderných štátov obsahujú základné ľudské práva, politické práva a slobody tvoriace tzv. prvú generáciu ľudských práv, ktoré sú spájané hlavne s požiadavkou nezasahovania štátu do práv jednotlivca. Na druhej strane zahŕňajú aj kategóriu hospodárskych, sociálnych a politických práv vyžadujúcu aktívnu účasť zo strany štátu.

Jednotlivé ústavy štátov Višeγράdskej štvorky (Slovensko, Maďarsko, Poľsko, Česká republika) zakotvujú vo svojich základných ustanoveniach aj právo na sociálne zabezpečenie. Ústava Slovenskej republiky v čl. 39 priznáva občanom právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe, pri nespôsobilosti na prácu ako aj pri strate živiteľa. Každý občan, ktorý je v hmotnej núdzi, má právo na pomoc nevyhnutnú na zabezpečenie základných životných podmienok.¹¹ Primerané hmotné zabezpečenie vychádza nielen z uplynulej životnej úrovne občanov ale aj z celkovej priemernej úrovne ekonomického zaopatrenia v Slovenskej republike.

Ústava Poľskej republiky v čl. 67 dáva občanom má právo na sociálne zabezpečenie, kedykoľvek v pracovnej neschopnosti z dôvodu choroby alebo invalidity,

¹⁰ Rievajová E. a kol.: Sociálne zabezpečenie, s. 78

¹¹ Ústava Slovenskej republiky, s. 6

ako aj dosiahnutím dôchodkového veku. Občan, ktorý je nedobrovoľne bez práce a nemá žiadne iné podporné prostriedky, má právo na sociálne zabezpečenie.¹²

Podľa Ústavy Maďarskej republiky, z roku 1949, § 70/E, ods. 1, občania Maďarskej republiky majú právo na dávky zo sociálneho zabezpečenia v starobe, v chorobe, invalidné dávky, vdovské, sirotské a pri strate zamestnania. Ods. 2 hovorí, že občania majú právo na sociálne služby a dávky zo sociálneho zabezpečenia prostredníctvom sociálneho systému. Ten je tvorený aj dôchodkovým zabezpečením.¹³

Súčasťou Ústavy Českej republiky je Listina základných práv a slobôd, ktorá v článku 30, ods. 1 deklaruje, že občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti k práci, ako aj pri strate živiteľa. Toto právo sa realizuje prostredníctvom zákonov o dôchodkovom poistení a pripoistení.¹⁴

Tak ako iné krajiny, ani štáty Višeγράdskej štvorky, čo sa týka ústavného zakotvenia práva sociálneho zabezpečenia, nie sú výnimkou. Môžeme skonštatovať, že každý z členských štátov má vo svojej ústave sociálne právo v podobe práva na sociálne zabezpečenie ošetrované.

Slovenská a Česká republika ústavnú garanciu práva na sociálne zabezpečenie čerpá predovšetkým z Listiny základných práv a slobôd, ktorú v roku 1991 Česko-slovenská federatívna republika prijala a schválila. Čo sa týka Slovenskej republiky, spomínanú deklaráciu vsadila do ústavy. V Českej republike, Listina základných práv a slobôd ostala, a stala sa súčasťou českej ústavy, veď z „pragmatického“ hľadiska je jednoduchšie meniť ústavný zákon ako ústavu.

¹² Konstitucja Rzeczypospolitej Polskiej

¹³ A Magyar Köztársaság alkotmánya

¹⁴ Ústavný zákon č. 23/1991 Zb. z 9. januára 1991, ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky

2 Charakteristika dôchodkových systémov v krajinách Višeградской štvorky

Vstup krajín Višeградской štvorky do Európskej únie okrem iného závisel aj od stavu a úrovne dosahovaného sociálneho zabezpečenia. Sociálna politika Európskej únie musí v súčasnej dobe reagovať na aktuálne sociálne zmeny – starnutie populácie, dlhodobá nezamestnanosť či vysokú mieru predčasných odchodov do dôchodku. A práve preto je dôležitá koordinácia systémov sociálnej ochrany. Pod koordináciou (prispôbením) rozumieme spoločný a voľný postup členských štátov, ktorý smeruje k postupnému a relatívne nezáväznému zosúladieniu právnych poriadkov.¹⁵ Úplné zjednotenie národných systémov sociálneho zabezpečenia nie je dosiahnuteľné, keďže sú determinované historickým, ekonomickým, právnym politickým a demografickým vývojom jednotlivých členských štátov. Aj keď je to v teoretickej rovine možné, prakticky v súčasnosti nie.

Základným predpokladom pre udržateľnosť dôchodkových systémov je ich modernizácia. A to modernizácia predovšetkým v zmene nastavenie resp. v poistnej matematike. V roku 2001 vydala Európska komisia rozhodnutie uplatniť tzv. otvorenú metódu koordinácie pre oblasť dôchodkového zabezpečenia. V jedenástich základných princípoch je zahrnutý postup členských krajín pri reformách ich dôchodkových systémov. Prvým krokom spomínanej metódy bola výmena skúseností a informácií medzi jednotlivými štátmi. Hlavným cieľom prebiehajúcich reforiem je zabezpečiť kapacitu systémov tak, aby boli dlhodobo finančne udržateľné a flexibilne by mali reagovať na meniace sa sociálne potreby jednotlivca. *„Reformy musia rešpektovať ekonomický vývoj a možnosti, a zároveň reflektovať a implementovať princípy a smery, ktorými sa uberá súčasná Európa.“*¹⁶

Aj keď sociálna politika nepatrí ani pod jeden z oficiálnych pilierov Európskej únie, a každý štát si ju tvorí samostatne, újný rozmer je čoraz dôležitejší. Keďže dôchodkové systémy v rámci Európskej únie nie sú harmonizované, každá krajina počíta výšku dôchodku na základe vlastných zákonov. Odvody týkajúce sa dôchodkov sú odvádzané v takej výške, ako vyžadujú zákony jednotlivých krajín, kde je človek

¹⁵ Macková Z., právo sociálneho zabezpečenia. Všeobecná časť, s. 143

¹⁶ Okáli I a kol., Hospodárska politika Európskej únie a Slovenska v EÚ, s. 327

zamestnaný, resp. poistený. Odvody, ktoré človek platí v cudzej krajine sa však nepresúvajú do krajiny odkiaľ pochádza. Ostávajú tak v dôchodkovom systéme tej krajiny kde pracuje. Po dovŕšení dôchodkového veku človek dostáva dôchodok z každej členskej krajiny kde bol zamestnaný a kde samozrejme odvádza odvody. Podmienkou je odvádzať príspevky v príslušnej krajine aspoň jeden rok. Legislatíva únie ošetruje prenosnosť dôchodkových práv vo verejných systémoch. Človek má teda možnosť pri odchode do dôchodku zozbierať dôchodkové práva získané počas pobytu v rôznych krajinách a následne si ich započítať do celkovej dĺžky sporenia v krajine, kde požiada o konečný dôchodok.

2.1 Dôchodkové systémy

Potrebnosť reformy dôchodkových systémov sa v posledných desaťročiach stala záležitosťou nielen krajín Višeγράdskej štvorky ale celej Európy. Po skončení druhej svetovej vojny sa v európskych štátoch vo významnej miere začali presadzovať verejné systémy s priebežným financovaním. Priebežné financovanie v sebe ukrývalo určitú prirodzenú poistku, a ňou bolo, že neexistuje možnosť zničenia úspor na účte, pretože nijaké nie sú.¹⁷ Onedlho sa začali objavovať obavy o dlhodobú udržateľnosť, ktorá súvisela predovšetkým s nepriaznivou kombináciou demografie a produktivity. Keďže sa výška dôchodku v tomto období odvíjala hlavne od platu v posledných rokoch (alebo od najlepších rokov) a zároveň sa vek odchodu do dôchodku zvyšoval pomalšie ako priemerná dĺžka života, stával sa takýto systém dlhodobo neudržateľný. Svetová banka preto čoraz viac zdôrazňovala klady a výhodnosť rozloženia rizík v multipilierových systémoch. Podľa Barancovej, záujem zo strany Svetovej banky pri reformách dôchodkových systémov, predovšetkým u prístupujúcich krajín do Európskej únie vyplýva aj zo skutočnosti, že dôchodkové fondy svojím objemom sú jedinečným a dlhodobým kapitálovým zdrojom, ktoré má možnosť využiť aj Svetová Banka na dlhobehjšie investície.¹⁸ Cieľom spomínaných snáh je dosiahnutie finančnej spôsobilosti, keďže sociálne systémy vstupujúcich krajín môžu mať nepriaznivé ekonomické ale aj fiškálno-politické dôsledky.

¹⁷ DRAXLER, J.. Dôchodky: Európa reformuje. In TREND. s 23,

¹⁸ Barancová H., Reforma sociálneho poistenia Slovenskej republiky v európskom kontexte, In : Právny obzor. <http://www.sappress.sk/pravnyobzor/87-06-02.pdf>

V posledných rokoch dáva Svetová banka do pozornosti výhody švédskeho dôchodkového systému, ktorý je založený na systéme virtuálnych účtoch (z Višeγράdskej štvorky ho v prvom pilieri zaviedlo Poľsko a Česká republika).

Aj napriek z tomu, že diskusie o dôchodkoch sú často ovplyvnené nielen hospodárskou ale aj politickou situáciou, dôležité je nájdenie a uskutočnenie takých riešení, ktoré sú stabilné z dlhodobého hľadiska. Ďalšou prioritou by sa malo stať, aby boli dôchodkové systémy udržateľné v dlhodobom horizonte a dôveryhodné pre nasledujúce generácie. Medzi najhlavnejšie ciele patrí zabezpečenie primeranej istoty pre starších občanov.

2.1.1 Multipilierový systém

Možností, ako reformovať dôchodkový systém je viacero. Ukazuje sa, že najlepšou cestou popri priebežnom financovaní je kumulovanie dávok platených zamestnancami a zamestnávateľmi a ich následné investovanie do perspektívnych aktívnych fondov. Keďže systém založený na získavaní prostriedkov a ich vyplácanie súčasným dôchodcom je neudržateľný a o niekoľko rokov už nebude stačiť, trend dôchodkových fondov v sociálnom zabezpečení sa zdá byť priechodnejší. Dôchodkové zabezpečenie by malo podľa Burdovej plniť tri hlavné funkcie: poistenie proti niektorým rizikám (dlhovekosť, invalidita), úspornú (transfer príjmov z mladosti do staroby) a redistribučnú (od bohatých k chudobným).¹⁹

A práve preto je rozumné oddeliť poskytovanie týchto rôznych služieb od seba do rôznych pilierov, kde by redistribúciu zabezpečil štátny priebežný pilier a úspory jednotlivcov možno dobre akumulovať v súkromnom kapitálovom pilieri.

¹⁹ Burdová, J. Úloha dôchodkových fondov v sociálnom zabezpečení. s. 4
<http://www.derivat.sk/index.php?PageID=1752>

Tabuľka č. 1: Porovnanie systému priebežného financovania a kapitalizačného systému

	PAYG systém	Fondový systém
Výhody	okamžitá výplata dávok, minimálny vplyv inflácie, väčšie výnosy z investícií (pokiaľ je rast miezd rýchlejší ako rast úrokovej miery)	menej deformujúci status občanov, väčšia transparentnosť výdavkov na dôchodkové zabezpečenie v budúcnosti, možnosť zvýšenia budúcich výdavkov
Nevýhody	nevytvára nové podmienky, neefektívny dosah na sporenie, demotivácia na trhu práce (pri platení formou dane)	dlhá implementačná doba, zvýšený sklon k úsporám a celkové zníženie spotreby, problematické riadenie veľkých fondov (politický vplyv)

Zdroj: Potůček, M., Radičová, I., Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1998 s. 59

Prvý pilier je založený na tom, že štát zabezpečuje základný dôchodok a tým zároveň presadzuje aj princíp univerzality. To znamená, že v prípade vzniku relevantnej sociálnej udalosti (v našom prípade je to dosiahnutie zákonom stanoveného veku) je zabezpečená ochrana obyvateľstva v danej krajine a takisto mu je zaručená jednotná základná dávka, v prípade splnenia stanovených podmienok (garantovanie minimálneho dôchodku). Tento pilier je povinný a využíva priebežné financovanie, pretože ide o redistribúciu dôchodkov v rámci danej generácie.²⁰ Systém priebežného financovania (pas-as-you.go) je najstarším a najrozšírenejším spôsobom. Medzi hlavné výhody systému patrí jeho univerzálnosť, ktorá sa dotýka najširších vrstiev obyvateľstva. Avšak nedostatkami systému je predovšetkým jeho nízka odolnosť voči demografickým zmenám, ale aj zraniteľnosť voči politickým rozhodnutiam, ktoré rozhodujú o systéme výpočtu a celkovej výške dôchodkov. Hlavným cieľom prvého piliera by malo byť predovšetkým zabezpečenie dôstojnej staroby.

Druhý pilier je založený na povinnom odvádzaní príspevkov na osobné účty spravované súkromnými dôchodkovými fondmi. Občan má možnosť vybrať si konkrétnu súkromnú správcovskú spoločnosť. Takto nahromadené prostriedky sa zhodnocujú investovaním. Výška dôchodkovej dávky sa odvíja od úspešnosti fondu

²⁰ Rievajová, E. a kol. Sociálne zabezpečenie. s. 80

a vkladu občana, ktorý bol počas sporenia schopný odvieť do druhého piliera. Tento pilier je odolnejší voči demografickým zmenám a existuje tu vyššia spravodlivosť pri spájaní výšky dôchodku a odvedených príspevkov. Medzi nevýhody systému však jednoznačne patria rôzne investičné riziká na kapitálovom trhu v prípade výnosov z fondov. V niektorých štátoch Európskej únie existujú aj tzv. zamestnanecké fondy alebo programy. Zvyčajne zahŕňajú kooperáciu zamestnávateľa a zamestnanca. Zriadené môžu byť v rámci samostatnej spoločnosti alebo majú možnosť využívať samostatnej finančnej inštitúcie – penzijného alebo investičného fondu, ktorá prijíma príspevky, investuje ich a vypláca dôchodkové dávky. Jednotlivé členské štáty sa líšia v miere v akej sú poskytované dôchodkové dávky.

Tretí pilier v tomto systéme nepovinný a považuje sa za súkromné aktivity občanov. Jedná sa o doplnkové dôchodkové poistenie, založené na individuálnej zmluve poistenca s príslušnou inštitúciou tretieho piliera. Dá sa teda povedať, že prichádza k presunu k osobnej zodpovednosti za obdobie dôchodkového veku. Rovnako ako v druhom pilieri aj tu ide predovšetkým o akumuláciu úspor a ich následné zhodnotenie. Ponuky týkajúce sa takéhoto typu sporenia sú rôzne od rôznych spoločností, a práve preto si občan môže vybrať podľa svojich potrieb. Tretí pilier je často zvýhodňovaný rôznymi daňovými úľavami zo strany štátu, a možno aj práve preto sa stáva veľmi lákavým pre sporiteľov. Je však veľmi dôležité uvedomiť si, že aktivity jednotlivých dôchodkových fondov sú obmedzované vyspelosťou kapitálového a poistného trhu, a práve preto je tento pilier silný v takých krajinách ako je Veľká Británia, Holandsko, Francúzsko a Nemecko.²¹

2.1.2 Priebežný príspevkovo definovaný systém NDC (Notional Defined Contribution)

Reformy dôchodkových systémov môžu mať rôzne podoby. Na jednej strane sú štáty, ktoré sa sústredili iba na menšie úpravy vzorcov výpočtov dôchodkov alebo sťažovanie možnosti odchodu do predčasného dôchodku. Na druhej strane sú také štáty, ktoré sa podujali na oveľa radikálnejšiu reformu dôchodkového systému. Príkladom takejto radikálnej formy je Švédsko a v určitých prvkoch aj Taliansko.

²¹ Rievajová, E. a kol. Sociálne zabezpečenie. s. 123

Švédsky dôchodkový systém je priebežný a je založený na poistnej matematike. Priebežný PAYG systém nahradil systém s virtuálnymi individuálnymi účtami klientov. Povinné príspevky do NDC sa „virtuálne“ kumulujú na účtoch, pričom kumulovaná suma je účtovne každý rok zhodnocovaná stanoveným percentom, priamo úmerným rastu príspevkovej základne ekonomiky, čiže miezd a počtu prispievateľov.²² Spomínaná virtuálnosť spočíva teda v tom, že v skutočnosti sa vybrané prostriedky naďalej používajú na vyplácanie priebežných dôchodkov. Pri vyplácaní dôchodku sa jeho výška vypočíta ako podiel akumulovanej sumy a priemernej očakávanej doby dožitia dôchodcu (systém nerozlišuje mužov a ženy).

Hnacím motorom švédskych reforiem v oblasti dôchodkové zabezpečenia bola predovšetkým hrozba neúnosnosti pôvodného systému. Výsledný formát je príkladom realizácie politicky únosného riešenia podporeného celým spektrom politickej scény. NDC systém umožňuje aj ľahkú a rýchlu harmonizáciu medzi rozličnými schémami, ako napríklad schémami pre zamestnancov verejného a zamestnancov súkromného sektora. Pretože vyššie dávky pre zamestnancov verejného sektora sú zachované pre skupiny tesne pred dôchodkom, zatiaľ čo noví pracovníci sú smerovaní k rovnakým právam ako pracovníci súkromného sektora.²³

2.1.3 Povinný štátny dôchodok

Ďalším modelom dôchodkového zabezpečenia je tzv. povinný základný dôchodok alebo univerzálny dôchodok charakteristický predovšetkým pre škandinávске krajiny. Ako sme už v prvej kapitole spomínali, nárok naň majú všetci občania s trvalým pobytom na území daného štátu. Tento model sociálneho zabezpečenia označujeme za redistributívny, keďže dominantnú úlohu zohráva štát a vo svojej podstate zahŕňa celú populáciu.

²² Rievajová E. a kol., Sociálne zabezpečenie, s. 133

²³ Burdová J., Fondové riešenia vo švédskom dôchodkovom systéme. In. Finančné trhy. s. 2 <http://www.derivat.sk/index.php?PageID=1752>

Tabuľka č. 2: Charakteristika prvého piliera vybraných krajín EÚ zo zameraním na povinný štátny dôchodok

	Podstata systému	PAYG - priebežný systém financovania	Dôchodkový vek
Holandsko	povinný vládný dôchodok	PAYG, platia zamestnanci 17, 9% z ročnej mzdy	65
Švédsko	povinný vládný dôchodok	1. PAYG založený na NDC systéme, povinné príspevky vo výške 16% 2. príspevky vo výške 2,5% z príjmu	61
Dánsko	1. povinný vládný dôchodok 2. povinný ATP - doplnkový dôchodok	Príspevky stanovené ako jednotná čiastka, kde 1/3 odvádza zamestnanec a 2/3 platí zamestnávateľ	65
Fínsko	povinný vládný dôchodok	PAYG financovaný zamestnávateľmi od 2,4% do 4,9 z ročného platu	65

Vlastné spracovanie, Zdroj: www.eures.sk,

Ďalšou krajinou pre ktorú je príznačný podobný typ vyplácania dôchodku je Holandsko, kde základný dôchodok z verejného piliera dostane každý občan Holandska, nezávisle od toho, či niekedy platil príspevky (jedinou podmienkou je, aby 50. rokov žil v Holandsku). Prvý pilier teda občanovi zabezpečuje v starobe minimálny príjem. Holandský dôchodkový systém, podobne ako aj systémy v škandinávskych krajinách sa vyznačujú prítomnosťou výrazného prvku solidarity v prvom pilieri, keďže zabezpečuje minimum každému, kto určité vymedzené obdobie žil v tom ktorom štáte

Viac pozornosti však budeme venovať reformným krokom, ktoré súvisia predovšetkým s naším euroregiónom, čiže krajinám Višeγράdskej štvorky. Reformy, v Maďarsku, v Poľsku a na Slovensku, boli viac menej uskutočnené na základe požiadaviek Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky.

2.2 Charakteristika dôchodkového systému v Slovenskej republike

Reforma dôchodkového systému sa v Slovenskej republike uskutočnila prijatím zákona č. 461/2003 Z. z o sociálnom poistení a zákona č. 43/2004 Z. z o starobnom dôchodkovom sporení. Základom reformy je trojpilierový model dôchodkového systému.

V podmienkach Slovenskej republiky bola v prvom rade dôležitá reforma sociálneho poistenia, ktorého prvoradým cieľom je zabezpečenie ochrany všetkého ekonomicky činného obyvateľstva v produktívnom aj neproduktívnom veku ale aj ich rodiny pri vzniku nepriaznivých sociálnych situácií. Medzi hlavné príčiny potrebnosti reformy sociálneho poistenia bol predovšetkým nepriaznivý demografický vývoj. V súvislosti s ním súvisí aj ekonomický faktor, čo sa prejavuje v znížení počtu pracujúcich na celkovom počte obyvateľstva a následne v znížení odvodov do Sociálnej poisťovne. Zákon o sociálnom poistení²⁴ tvorí – nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie (starobné aj invalidné), úrazové poistenie, garančné poistenie (insolventnosť zamestnávateľa), poistenie v zamestnanosti.

Zmeny systému sociálneho poistenia Slovenskej republiky prijatím nového zákona sa odrazili predovšetkým vo viacerých skutočnostiach, avšak pre cieľ našej práce nás zaujímajú tie zmeny, ktoré sa dotkli dôchodkového zabezpečenia. Medzi najväčšie zmeny patrí fakt, že štát prestal garantovať minimálny starobný dôchodok. Ale pripomeňme si najskôr ako vyzeral pred reformný dôchodkový systém v Slovenskej republike.

Podmienky vzniku nároku na starobný dôchodok pred reformným rokom 2003 boli nasledovné – najmenej 25 rokov zamestnania - od r. 1994 poistenia, dosiahnutý zákonom stanovený dôchodkový vek. Vek odchodu do dôchodku bol pre mužov stanovený na 60 rokov a pre ženy na 53 až 57. V prípade žien vek odchodu do dôchodku súvisel hlavne s počtom vychovaných detí. Výpočet starobného dôchodku zohľadňoval dĺžku zamestnania a priemerný mesačný príjem jednotlivca, ktorý bol určený na základe piatich „zárobkovo najlepších“ rokov pred odchodom do dôchodku. Pomerne komplikovaný vzorec na výpočet výšky dôchodku v sebe zahŕňal aj vymeriavací základ, kde sa z celkového príjmu započítavalo len prvých 2500,- Sk.

²⁴ Zákon o sociálnom poistení č. 461/2003 Z. z v znení neskorších prepisov

Z rozmedzia 2500 až 6000,- Sk sa započítavala len jedna tretina a z rozpätia 6000 až 10 000,- Sk len jedna desatina. Mesačný príjem presahujúci 10 000,- Sk sa nebral do úvahy, čo negatívnym spôsobom ovplyvňovalo ľudí, aby platili poistné na dôchodkové zabezpečenie, napríklad keď v roku 2002 bola priemerná mesačná mzda v hospodárstve Slovenskej republiky 13 500,- Sk. Dôchodkový systém fungujúci pred rokom 2003 sa považoval za nespravodlivý. Podľa predchádzajúceho systému dostávali občania približne rovnaké dôchodky, bez ohľadu na to, koľko počas svojho života zarábali. Za záporný prvok považuje aj spôsob výpočtu dôchodku. Do úvahy sa bralo len päť zárobkovo najlepších rokov z posledných desiatich rokov pred odchodom do dôchodku. Za najväčší problém sa pokladal prehlbujúci sa deficit Sociálnej poisťovne, ktorá čoraz viac pociťovala nedostatok finančných prostriedkov určených na výplatu dôchodkov. Takto nastavený dôchodkový systém by sa stával dlhodobo neudržateľným.

2.2.1 Piliere dôchodkového systému

Dôchodkový systém je po reforme v roku 2004 založený na troch pilieroch.

Prvý pilier – povinný, priebežne financovaný. Pre priebežný spôsob financovania, ako sme už spomínali v prvej kapitole, je charakteristické vyberanie finančných prostriedkov z daní alebo špeciálnych odvodov na dôchodok. Takto vybrané prostriedky sú okamžite použité na vyplácanie dôchodkov. Ide o tzv. medzigeneračný transfer, t.j. keď aktívna časť populácie financuje dôchodky neaktívnej časti.²⁵ Prvý pilier funguje od 1. januára 2004 podľa nových pravidiel a medzi najdôležitejšie zmeny patria: postupné zvyšovanie veku (jednotne pre ženy aj pre mužov) odchodu do dôchodkov na 62 rokov a umožnenie poberania dôchodku popri zárobkovej činnosti neobmedzene (v súčasnosti už neplatí). Ďalej to bola zmena rozhodujúceho obdobia na výpočet dôchodku. Najbližšie roky (2014) by sa mali nízke dôchodky kompenzovať a vysoké sčasti redukovať (po prijatí zákona redukcia nebola prijatá, ale bola nastavená na roky 2004-2006). V neposlednom rade zníženie rozsahu prerozdelenia príjmu a silnejšie prepojenie dôchodkov na príspevky tým, že dôchodkový príjem bude závislý od príspevkov do systému a zmena výpočtu dôchodku. Možnosť skoršieho odchodu do dôchodku, ktorý bude postihnutý krátením o 0,5% za každý mesiac a naopak neskorší odchod je zvýhodnený bonusom 0,5% za každý mesiac.²⁶

²⁵ Stanek V., Sociálna politika, s. 207

²⁶ Rievajová a kol., Sociálne zabezpečenie, s. 87

Vzorec výpočtu dôchodku z 1. piliera: $Dôchodok = POMB \times R \times ADH$

POMB – *priemerný osobný mzdový bod* (vypočíta sa ako aritmetický priemer z osobných mzdových bodov v každom roku). Vyjadruje pomer mzdy jednotlivca k priemernej mzde v celom hospodárstve. Maximálna hodnota je 3. Do roku 2014 (počas prechodného obdobia) sa POMB započítava vo výške 1,00 až 1,25. Ak je vyšší ako 1,25 tak sa kráti a ak je nižší ako 1,00 sa zvyšuje. Prvoradým cieľom je postupný prechod od solidárneho systému na zásluhový, aby výška dôchodku bola priamo úmerná príjmu jednotlivca. **R** – *obdobie poistenia* (vyjadruje počet rokov poistenia v Sociálnej poisťovni). Minimálna doba poistenia je 15 rokov. **ADH** – *aktuálna dôchodková hodnota*, t.j. dôchodková hodnota platná v čase vzniku nároku na výplatu dôchodku. Vypočíta sa na základe vopred stanoveného vzorca a každý rok sa bude zvyšovať alebo znižovať podľa rastu priemernej nominálnej mzdy na Slovensku. Aktuálna dôchodková hodnota na rok 2011 dosiahla 9,5756 eur.²⁷

Dôchodkový vek je pre mužov stanovený na 62 rokov a pre ženy 56 až 60 rokov, v závislosti od počtu vychovávaných detí. Vek odchodu do dôchodku sa postupne predlžuje až do roku 2024, kde bez ohľadu na počet vychovávaných detí, je stanovený pre ženy na 62 rokov. Nárok na predčasný starobný dôchodok z prvého piliera má každý občan po splnení nasledovných podmienok: musí byť dôchodkovo poistený najmenej 15 rokov a do dovŕšenia dôchodkového veku mu ostávajú najviac dva roky a jeho predčasný dôchodok je vyšší ako 1,2 násobok životného minima. Výška predčasného dôchodku sa vypočíta podľa stanoveného vzorca, kde každých 30 dní do dovŕšenia dôchodkového veku sa výška dôchodku skráti o 0,5%.²⁸

Osobitné dôchodkové systémy sú v Slovenskej republike určené pre tzv. silové zložky (polícia, armáda), ktoré sú spravované jednotlivými rezortmi, čiže príslušnými ministerstvami. Ich priemerné dôchodky sú podstatne vyššie ako priemerné dôchodky zo Sociálnej poisťovne. Za príklad si môžeme uviesť priemerný výsluhový dôchodok vojakov, ktorý dosahuje približne dvojnásobok priemerného starobného dôchodku zo Sociálnej poisťovne.²⁹

²⁷ Starobný dôchodok, In: <http://www.socpoist.sk/starobny-dochodok/1286s#suma-starobneho-dochodku>

²⁸ Predčasný starobný dôchodok, In: <http://www.socpoist.sk/predcasny-starobny-dochodok/1287s>

²⁹ Dôchodkový systém a zdravotníctvo – vývoj po 1.1 2009, In: <http://www.ineko.sk/clanky/dochodkovy-system-a-zdravotnictvo-vyvoj-po-112009>

Druhý pilier – sporivý, kapitalizačný alebo tzv. starobné dôchodkové sporenie bolo zavedené 1. januára 2005. Tento systém je založený na financovaní prostredníctvom prispievania na osobné dôchodkové účty zúčastnených v systéme. Podľa Matláka je celý systém budovaný na dôvere poistencov a dlhodobejšom investovaní získaných prostriedkov klientov, ktorý v dlhšom časovom horizonte dokáže vyvážiť prípadné straty akciových trhov.³⁰ Pilier funguje na základe toho, že zamestnancovi sa výška odvodov nezmení, len časť odvodov (9%) bude presmerovaná zo Sociálnej poisťovne na bežný účet pre ten dôchodkový fond, ktorý si sporiteľ zvolil, buď pri uzatváraní alebo zmene zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení. Účet riadi súkromná dôchodcovská správcovská spoločnosť. Systém starobného dôchodkového sporenia funguje na princípe konkurencie medzi jednotlivými súkromnými dôchodkovými inštitúciami. Keďže dôchodkové úspory sú vedené na osobnom dôchodkovom účte, stávajú sa súkromným majetkom sporiteľa a sú predmetom dedenia. Úloha štátu vo novovzniknutom systéme spočíva predovšetkým vo funkcii tvorcu a vymáhateľa pravidiel fungovania dôchodkových inštitúcií a funkcia centrálného registra prispievateľov.³¹ Dôchodcovské správcovské spoločnosti, ďalej len DSS, sú akciové spoločnosti, ktoré sú pod dohľadom nezávislej autority s možnosťou regulácie – Národnej banky Slovenska.

Podľa zákona č. 43/2004 o starobnom dôchodkovom sporení by mala každá DSS vytvárať a spravovať tri typy fondov: *Rasový dôchodkový fond* – aj keď je považovaný za najrizikovejší, má najlepší predpoklad na najvyšší výnos. Až 80% majetku môže byť investovaných do akcií a ostatných 20% musí byť zabezpečených proti menovému riziku (dlhopisy). *Vyvážený dôchodkový fond* – možnosť investovať do akcií najviac 50 % a ostatných 50 % sa musí zabezpečiť proti menovému riziku. *Konzervatívny dôchodkový fond* – základom fondu je, že majetok v ňom nesmie byť vystavený devízovému riziku. Považuje sa za najbezpečnejší, pretože majetok sa môže použiť len na dlhopisové a peňažné investície (100% dlhopisy). Stáva sa povinným pre všetkých, ktorí majú do dôchodku menej ako 7 rokov.

³⁰ Matlák J., Právo sociálneho zabezpečenia, s. 271

³¹ Stanek V., Sociálna politika, s. 213

Tabuľka 3: Investičné limity pre dôchodkové fondy v druhom pilieri

	Akcie	Dlhopisy & nástroje peňažného trhu
Rastový fond	do 80 %	žiadny limit
Vyvážený fond	do 50%	najmenej 50%
Konzervatívny fond	žiadne akcie	100%

Zdroj: Zákon č. 43/2004 o starobnom dôchodkovom sporení

V období od 1.1. 2005 do 30.6. 2006, mali občania, ktorí bolo dôchodkovo poistení v Sociálnej poisťovni možnosť rozhodnúť sa, či vstúpia alebo nevstúpia do druhého piliera. V praxi to znamená, rozhodnúť sa, či budú odvádzať odvody vo výške 9% na osobné účty v dôchodcovských správcovských spoločnostiach. Pre vstup do druhého piliera sa v tomto období rozhodlo až 1,5 milióna občanov. Ďalšie možnosti prehodnotenia vstupu do druhého piliera alebo návratu do prvého piliera boli v období:³²Od 1.1.2008 do 30.6.2008 – od 1.1. 2008 bola zároveň vládou predĺžená aj minimálna doba sporenia z 10 na 15 rokov. Takto sa druhý pilier stal nevýhodný hlavne pre starších ľudí, čoho dôsledkom bol návrat približne 7% sporiteľov z druhého do prvého piliera. Naopak do druhého piliera vstúpili približne 1,5% sporiteľov. Od 15.11.2008 do 30.6.2009 – vláda ponúkla druhú možnosť prehodnotiť účasť v druhom pilieri. Ako dôvod uviedla skutočnosť, že časť dôchodkových fondov sa vplyvom globálnej finančnej krízy dostalo do straty. V tomto období vstúpili približne 1% sporiteľov do druhého piliera a vystúpili z neho takmer 4% sporiteľov.

Mladí ľudia, narodení po 31.12.1986, sa po príchode na trh práce majú možnosť rozhodnúť sa šesť mesiacov o vstupe do druhého piliera. Účastníci druhého piliera dostanú zo Sociálnej poisťovne polovičný dôchodok a druhú časť dostanú zo systému starobného dôchodkového sporenia, kde peniaze vyplatí správcovská spoločnosť, ktorú si občan vyberie a zakúpi si v nej doživotný dôchodok.

³² Goliáš, P., Dôchodkový systém a zdravotníctvo - vývoj po 1.1.2009, In: <http://www.ineko.sk/clanky/dochodkovy-system-a-zdravotnictvo-vyvoj-po-112009>

Nárok na starobný dôchodok z 1. a 2. piliera vznikne ak sú splnené nasledovné podmienky: ak bol občan poistený v prvom pilieri minimálne 15 rokov, ak občan prispieval do druhého piliera minimálne 15 rokov. Druhý pilier umožňuje aj odchod do predčasného dôchodku, ale len v prípade ak dvojzložkový starobný dôchodok, čiže z 1. a 2. piliera, bude minimálne 1,2 násobku životného minima

Bezpečnosť a funkčnosť systému by mal zabezpečiť predovšetkým fakt, že garantom funkčnosti nového dôchodkového systému je štát, ktorý stanovuje prísne kritériá na udelenie licencie pre založenie dôchodkovej správcovskej spoločnosti. DSS by mala byť prehľadný a dôveryhodný pôvod základného vstupného majetku predstavujúci minimálne 300 miliónov korún. Medzi ďalšie dôležité kritéria patria kvalifikované osoby a odborná spôsobilosť nielen členov predstavenstva a dozornej rady ale aj vedúcich zamestnancov. Prepojenosť DSS s inou dôchodkovou správcovskou spoločnosťou je podľa zákona³³ vylúčená a majetok spravovaný od občanov zapojených v druhom pilieri je oddelený od majetku samotnej spoločnosti. Ďalej zákon ukladá povinnosť DSS uzatvoriť zmluvu s depozitárom (bankou), ktorá má hmotnú zodpovednosť za dôchodkový fond. DSS musí do 18 mesiacov od vzniku fondov získať najmenej 50 – tisíc klientov dohromady vo všetkých troch fondoch. V prípade nedodržania tejto podmienky bude DSS odobratá licencia.³⁴

Aj napriek všetkým faktorom zabezpečujúcich funkčnosť systému, ktoré sme uviedli v predchádzajúcej časti práce, musíme tiež poznamenať skutočnosť, že s investovaním v dôchodkových fondoch je vždy spojené riziko. Riziko súvisí nielen s výberom typu fondu, ktorý si občan zvolil vo svojej správcovskej spoločnosti ale aj v skutočnosti, že zhodnotenie peňazí v dôchodkových fondoch nie je zaručené a garantované. V praxi to znamená asi toľko, že občan - sporiteľ nevie, aký sumu peňazí si nasporil.

Okrem rizík, ktoré sme uviedli, vidia Gondál a Dostál aj iné, ktoré by mohli mať vážne nepriaznivé dopady: V prvom rade je to fiškálna neistota – ohľadne zdrojov financovania vysokých nákladov, vznikajúcich z rastúceho deficitu v 1. pilieri a zavádzanie 2. piliera a zároveň politické riziká – v nadväznosti na fiškálnu neistotu a potenciálnu snahu budúcich vlád o financovanie nákladov reformy rôznymi úvermi alebo vyššími daňami. A na záver sú to problémy s inštitucionálnym, organizačným

³³ Zákon č. 43/2004 Z.z o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov

³⁴ Zákon č. 43/2004 Z.z o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov

a technickým zabezpečením chodu nového dôchodkového systému. Určitým rizikom je Sociálna poisťovňa, ktorá má napríklad problémy s vymáhaním pohľadávok.³⁵

Tabuľka č. 4: Zhodnotenie starobných dôchodkových fondov (% p.a.)

Konzervatívne fondy			
AEGON	2,78	2,79	1,42
ALLIANZ	2,57	1,44	0,76
Axa	2,87	0,73	1,16
ČSOB	3,85	2,54	1,05
ING	2,99	2,19	1,39
VÚB Generali	2,64	1,47	1,85
Vyvážené fondy			
AEGON	-7,39	1,36	1,22
ALLIANZ	-4,65	0,87	0,8
Axa	-4,84	-0,17	1,19
ČSOB	-7,39	1,7	1,21
ING	-5,25	1,36	1,54
VÚB Generali	-5,79	1,27	1,9
Rastové fondy			
AEGON	-10,84	0,9	1,19
ALLIANZ	-6,82	0,93	0,78
Axa	-6,84	-0,13	1,21
ČSOB	-8,75	1,41	1,23
ING	-6,84	1,24	1,53
VÚB Generali	-7,85	1,3	1,86

Zdroj: TREND s. 47

V roku 2009 vláda Róberta Fica určila nové pravidlá v druhom a treťom pilieri a to znížením poplatkov za správu aktív výmenou za zavedenie podielu na výnosoch a polročné porovnávanie hodnoty dôchodkových jednotiek.³⁶ V praxi to znamená, že ak by sa hodnoty dôchodkových jednotiek znehodnotili, správca ich musí doplatiť zo svojho Odozva nenechala na seba dlho čakať a povinné dôchodkové fondy prestali investovať do dlhodobých nástrojov. Dôchodcovské správčovské spoločnosti sa rozhodli stavať na konzervatívne stratégie. Tie na jednej strane rastú pomaly ale na

³⁵Kollár M. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Slovensko 2004, s. 564

³⁶Záborský J., Dôchodková mizéria. In. TREND. s. 46

druhej strane prinášajú stály rast aktív. Výsledkom bolo, ako môžeme vidieť v hore uvedenej tabuľke, že zhodnotenie fondov bolo takmer identické a jednotlivé fondy zarobili len okolo 1%.

Tretí pilier – dobrovoľný, dôchodkové doplnkové sporenie upravuje zákon č.650/2004 Z.z o doplnkovom dôchodkovom sporení v platnom znení. Tretí pilier bol nastavený skôr, a to v roku 1996. V roku 2004 sa konala reforma, ktorá sa zamerala na inú podobu tretieho piliera. Doplnkové dôchodkové sporenie predstavuje dobrovoľnú formu dlhodobého sporenia s existujúcou možnosťou prispievania zamestnávateľa, kde klient uzatvára zmluvu s Doplnkovou dôchodkovou sporiteľňou a zaväzuje sa pravidelne prispievať na svoj vlastný účet v Doplnkovej dôchodkovej sporiteľni.³⁷ V súčasnosti fondový systém tretieho piliera spravuje päť súkromných doplnkových dôchodkových spoločností. V roku 2010 si v treťom pilieri sporila necelá tretina ľudí v ekonomicky aktívnom veku.

Z doplnkového dôchodkového sporenia sa po splnení podmienok stanovených zákonom³⁸ vyplácajú nasledovné dávky: doplnkový starobný dôchodok, a to v dvoch formách: doživotný doplnkový starobný dôchodok a dočasný doplnkový starobný dôchodok; doplnkový výsluhový dôchodok, taktiež v dvoch formách: doživotný alebo dočasný výsluhový dôchodok; jednorazové vyrovnanie a odstupné

Sporiteľovi je vyplatený doplnkový starobný dôchodok ak dosiahne minimálne obdobie doplnkového dôchodkového poistenia (nemôže byť kratšie ako 10 rokov) a dovŕši potrebný vek (nesmie byť nižší ako 55 rokov). Do systému tretieho piliera sa môže zapojiť aj zamestnávateľ a to uzatvorením zamestnávateľskej zmluvy. Spôsob prispievania môže byť určený buď pevnou sumou, percentuálnou ale kombináciou týchto dvoch možností. K podstatnej zmene došlo aj v skutočnosti, že od 1. januára 2005 štát okrem doplnkového dôchodkového poistenia podporuje aj iné možnosti dlhodobého sporenia, ako napríklad životné poistenie, investovanie do fondov či účelové sporenie v banke. Zabezpečenie v treťom pilieri štát daňovo zvýhodňuje sumou 398 eur. Na uplatnenie daňových výhod však musia byť splnené nasledujúce podmienky: doba sporenia je stanovená na 10 rokov, plnenie sa uskutoční najneskôr dovŕšením 55. roka života, sporiť je možné vo viacerých spoločnostiach.

³⁷ 3. dôchodkový pilier, In: <http://www.poistenie.sk/3-dochodkovy-pilier.html?id3=40082>

³⁸ Zákon č. 650/2004 o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov

V súčasnosti dozor nad doplnkovým dôchodkovým sporením vykonáva podľa platného zákona³⁹ Národná banka Slovenska.

Medzi základné princípy doplnkového dôchodkového sporenia patria:

Princíp zamestnávateľsko – zamestnanecký – zamestnávateľ má možnosť na základe zamestnávateľskej zmluvy pravidelne prispievať na individuálny účet zamestnanca. Z toho môže vyplývať previazanosť účasti zamestnanca na účasti zamestnávateľa.

Princíp štátnej podpory – štát motivuje zamestnanca a zamestnávateľa na účasti prostredníctvom daňových zvýhodnení.

Princíp dobrovoľnosti – rozhodnutie účasti na doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnávateľa a zamestnanca je dobrovoľné.

Princíp kapitalizačný – úspory uložené na osobných účtoch poistencov spoločnosť zhodnocuje na základe podmienok stanovených zákonom.

Princíp minimálneho rizika – doplnková dôchodková spoločnosť zhodnocuje zverenú finančnú prostriedky, tak aby neohrozovala práva a nároky poistencov.⁴⁰

Na základe tabuľky č.5 si ukážeme akým spôsobom zhodnotili príspevky od občanov doplnkové dôchodkové fondy v treťom pilieri.

Tabuľka č. 5: Zhodnotenie príspevkových doplnkových dôchodkových fondov (%p.a)

	2008	2009	2010
Príspevkový d.d.f, AEGON, d.d.s., a.s	1,77	-1,04	0,22
Globálny akciový dôchodkový fond AXA d.d.s., a.s, príspevkový d.d.f.	-3,00	4,7	5,21
Príspevkový doplnkový dôchodkový fond AXA d.d.s, a.s., príspevkový d.d.f.	-3,6	1,99	2,13
DDS Tatra banky, a.s., Konzervatívny príspevkový d.d.f.	n	0,33	1,26
DDS Tatra banky, a.s., Rastový príspevkový d.d.f.	-20,9	14	5,37
DDS Tatra banky, a.s., Vyvážený príspevkový d.d.f.	-2,95	1,87	1,89
DDS Tatra banky, a.s., Zaistený príspevkový d.d.f. 2017	-10,87	2,61	4,64
Konzervatívny príspevkový d.d.f.ING Tatry - Sympatia, d.d.s., a.s	2,89	1,21	1,03
Rastový príspevkový d.d.f.ING Tatry - Sympatia, d.d.s., a.s	-16,95	15,84	5,1
Vyvážený príspevkový d.d.f.ING Tatry - Sympatia, d.d.s., a.s	0,32	1,87	0,6
Stabilita príspevkový d.d.f., STABILITA, d.d.s., a.s	-2,27	8,62	3,21

Zdroj: TREND, s. 47

³⁹ Zákon č. 650/2004 o doplnkovom dôchodkovom sporení a zmene a doplnení niektorých zákonov

⁴⁰ Rievajová a kol.: Sociálne zabezpečenie, str. 114-115

Pohľad do tretieho piliera nám znázorňuje, o aké možnosti prišli klienti sporitelia v dôchodcovským správčovským spoločnostiach. Najzaujímavejšie z hľadiska výnosnosti sú rastové doplnkové fondy, ktoré v roku 2010 všetky prekročili 5% hranicu. Výhodnosť, ktorá by sa na oko mohla zdať, v konečnom dôsledku môže zavádzať. Keďže ani tretí pilier sa nevyhol hospodárskej kríze. Ako môžeme vidieť v roku 2008 zaznamenali všetky akciové fondy straty až v dvojčíferných číslach, ktoré rok 2009 celkom nedobehol. Úroveň spred dvoch rokov dosiahli až v roku 2010.

2.2.2 Porovnanie pilierov v dôchodkovom systéme

Medzi spoločné znaky prvého a druhého piliera patrí, že pri oboch závisí výška dôchodku od odvodovej povinnosti na dôchodkové poistenie, t.j. od hrubého zárobku. Taktiež pri oboch pilieroch platí, že na dôchodok má občan právo až po dovŕšení dôchodkového veku, resp. minimálneho obdobia sporenia. Oba dôchodkové piliere sú vo významnej miere ovplyvnené politickou mocou, čo do budúcnosti v podstate nezaručuje žiadnu garanciu, keďže sa dôchodkový systém môže počas desaťročí výrazne zmeniť. Aj v samotných pilieroch sa nájdu výhody a nevýhody.

Medzi pozitívne prvky prvého piliera patrí, že štát upravuje percentuálnu výšku v závislosti od vývoja inflácie a rastu priemernej nominálnej mzdy v krajine. Rovnako tu môžeme nájsť aj princíp zásluhovosti, čo znamená, že dobre zarábajúci dostávajú vysoké dôchodky a horšie zarábajúci nižšie. Medzi nevýhody môžeme v prvom rade zaradiť fakt, že peniaze získané od ľudí v aktívnom produktívnom veku sa používajú na výplatu dôchodku súčasným dôchodcom, čo vlastne znamená, že sa ich peniaze neodkladajú na ich budúcnosť na individuálnych účtoch. Za nevýhodu tiež môžeme pokladať aj to, že úspory nahromadené v prvom pilieri nie je možné dediť. Určitý druh odškodnenia sa prejavuje iba vo vyplácaní vdovského, vdoveckého alebo sirotského dôchodku na určité obdobie. V podstate neexistuje žiadna priebežná kontrola.

Výhody druhého piliera sú obsiahnuté predovšetkým v skutočnosti, že je viac zameraný individuálne, keďže každý sporiteľ má vedený osobný účet v dôchodcovskej správčovskej spoločnosti. V praxi to znamená asi toľko, koľko si jednotlivec nasporí, toľko mu bude k dispozícii v čase odchodu do dôchodku. Tu však existuje problém, ktorý vzniká v prípade ak správčovská spoločnosť zle investuje alebo zhodnotí príspevky len v minimálnej miere (vid' tabuľka č. 4). Ani jedna dôchodcovská správčovská spoločnosť negarantuje nejakú priemernú výnosnosť, čiže sa môže stať, že

niektorý dôchodkový fond dosiahne stratu. Sporenie na dôchodok sa teda rozloží do dvoch možností. V prípade vhodného výberu investičného fondu by mohli byť peniaze výhodne zhodnotené. Činnosť dôchodcovskej spoločnosti je pod viacnásobnou kontrolou, ako je napríklad Úrad pre finančný trh, depozitár alebo nezávislý audit. V druhom pilieri existuje možnosť kontroly stavu dôchodku, či už cez internet alebo cez platobné karty. Negatívom druhého piliera je absencia princípu solidarity, čiže občania s nízkym príjmom budú mať nižšie dôchodky. V tomto prípade sa im umelo nebudú zvyšovať ako je to v súčasnosti prvom pilieri.

2.3 Charakteristika dôchodkového systému v Poľskej republike

Rovnako ako v ostatných krajinách Višegrádskej štvorky, tak aj v Poľskej republike bola potrebná reforma dôchodkového systému. Výsledkom takejto reformy bol vznik nového penzijného systému fungujúceho od roku 1999, princípom ktorého je, že úroveň dôchodkov je priamo závislá na výške poistenia. Zavedenie nového dôchodkového systému by malo zaistiť budúce vyplácanie dávok .

Dôchodkový systém sa skladá z troch pilierov, pričom prvé dva z nich sú povinné.

Prvý pilier (povinný, priebežne financovaný) – príspevky odvádzané do prvého piliera sa evidujú na individuálnych účtoch založených na princípoch NDC (Notional defined contribution – systém virtuálnych definovaných príspevkov). Kapitál sa na individuálnych účtoch valorizuje na základe takých istých pravidiel, aké platia u už priznaných dôchodkoch o hodnotu rovnajúcu sa inflácii a navyše sa pripočíta percento rastu mzdy v krajine. Prvý pilier dôchodkového systému pokrýva 60-65% dôchodcov.⁴¹

Druhý pilier (povinný, fondový, kapitalizačný) – príspevky sú prevádzané z Inštitútu sociálneho poistenia na účty do jednotlivých súkromných dôchodcovských fondov resp. poisťovní, s ktorými účastník podpísal zmluvu. Sú to tzv. otvorené dôchodkové fondy. Každý kto sa prvýkrát zamestná a je narodený po 1. januári 1969 má jeden mesiac na uzatvorenie zmluvy so správcovskou spoločnosťou. Ak sa občan do mesiaca nerozhodne, bude mu priradený jeden z fondov. Dôchodková reforma sa netýka občanov starších ako 50 rokov, keďže sa konštatovalo, že ich zaradenie do systému a následné odvádzanie odvodov už nebude efektívne. Príspevky, ktoré sa zhromažďujú

⁴¹ Svoreňová M., Dôchodkové systémy v niektorých štátoch Európy. In: <http://www.socpoist.sk/dochodkove-systemy-v-niektorých-státoch-europy/16895s>

v dôchodkových fondoch sú investované na finančnom alebo kapitálovom trhu alebo ukladajú peniaze s cieľom maximalizovať ich návratnosť. Kumulované príspevky sú investované do rôznych nástrojov finančného trhu, ako sú dlhopisy alebo akcie. S cieľom zabezpečiť bezpečnosť investícií je presne stanovená a definovaná maximálna angažovanosť finančných prostriedkov v jednotlivých fondoch. Okrem toho je investícia finančných prostriedkov aj pod dohľadom štátnej inštitúcie a ním je Úrad dohľadu nad dôchodkovými fondmi. Druhý pilier je povinný pre osoby narodenými po roku 1968 a nových jednotlivcov na trhu práce. Dobrovoľný je pre tých, ktorí sa narodili medzi rokmi 1949 a 1968. Kapitál nahromadený na individuálnych účtoch v druhom pilieri sú predmetom dedičstva, čo znamená, že po smrti poistenca, sú zozbierané prostriedky na účte dôchodkových fondov vyplatené najbližšej rodine.⁴²

Tretí pilier (dobrovoľný) – možnosť jednotlivcov dodatočného pripoistenia, kde odvádzané príspevky spravuje súkromná spoločnosť. Tie môžu mať nasledovnú podobu: v podobe kapitálových životných fondov – poisťovne; vklady alebo bankové účty – banky; vo forme účtov s cennými papiermi; investície vo vybraných investičných fondoch.⁴³

So vznikom nového dôchodkového systému v Poľsku sa zmenil aj vek odchodu do dôchodku, ktorý sa stanovuje pre mužov na 65 rokov a pre ženy na 60 rokov. Z prvých dvoch pilierov by mala byť vyplácaná dávka v celkovej výške 60-62% priemernej mzdy, a to 2/3 z prvého a 1/3 z druhého piliera.

Prvý pilier aj napriek tomu, že je priebežne financovaný, nie je pokračovaním predchádzajúceho systému. Kapitál dosiahnutý v pôvodnom systéme, bol ku dňu ukončenia existencie vypočítaný a prevedený do hodnoty zlotých. Tieto prostriedky slúžia ako začiatkový kapitál objavujúci sa na individuálnych účtoch poistencov do roku 2003. V rámci priebežného systému bol zriadený tzv. „Demografický rezervný fond“. Tvorí príspevky vo výške 1% z celkovej príspevkovej sadzby 19,52% na starobné dôchodky. Z tejto celkovej príspevkovej sadzby sa odvádza do druhého piliera 7,3%. Ostatné príspevky na sociálne zabezpečenie (invalidné, nemocenské) nepatria do trojpilierového systému dôchodkového zabezpečenia. Ďalším reformným krokom bolo

⁴² Svoreňová M., Dôchodkové systémy v niektorých štátoch Európy. In: <http://www.socpoist.sk/dochodkove-systemy-v-niektorych-statoch-eurovy/16895s>

⁴³ Svoreňová M., Dôchodkové systémy v niektorých štátoch Európy. In: <http://www.socpoist.sk/dochodkove-systemy-v-niektorych-statoch-eurovy/16895s>

aj rozdelenie platenia príspevkov medzi zamestnávateľa a zamestnanca, keďže do roku 1999 odvádzali príspevky na dôchodkové zabezpečenie len zamestnávateľa. Príspevky sú teda vyberané od občanov, pričom ich zamestnávateľa do fondového systému neprispievajú. Takto vybrané príspevky sa vykazujú na individuálnych účtoch a to vo forme pomyselného kapitálu. Pre obidva systémy, štátny aj kapitalizačný, je stanovená maximálna úroveň výšky príspevkov zamestnancov na dôchodkové poistenie. Horná hranica vymeriavacieho základu pre platenie príspevkov je stanovená vo výške 30 násobku priemernej mesačnej mzdy v národnom hospodárstve za jeden rok. Na Slovensku bol strop nastavený na 3 násobok, potom zvýšená na 4 násobok. V prípade ak je príjem nad spomínanú hranicu, tak je oslobodený od platenia poistného. Investície vo fondoch a s ním spojené možnosti sú detailne upravené. Pri investovaní sú presne stanovené pravidlá, kam a ako môžu jednotlivé fondy rozmiestniť svoje investície, tak aby správne rozdelili riziko. Možností ako investovať zverenú príspevky je viacero: viazané akcie, zahraničné akcie, Národné investičné fondy. Jednotlivci môžu zhromažďovať príspevky len na jednom fonde. Keďže ich peniaze boli už raz investované, zmena fondu by bola komplikovaná. Kvôli existujúcemu obmedzeniu je potrebný ľahký prístup k informáciám o fondoch.⁴⁴

Výber poistného v Poľsku realizuje verejnoprávna inštitúcia ZUS (inštitúcia podobná Sociálnej poisťovni na Slovensku). Inštitúcia sociálneho poistenia, ďalej ZUS, bola založená v roku 1934. Dôchodková reforma, ktorá sa udiala v roku 1999 dala pred ZUS najväčšiu výzvu v jej histórii a stala sa jedným z hlavných prvkov nového systému sociálneho zabezpečenia. K vzhľadom rozsahu vykonávaných úloh patrí ZUS k najväčším inštitúciám v Poľsku. ZUS kombinuje funkcie finančnej inštitúcie (hromadenie príspevkov, vyplácanie dávok, výber daní v prospech dôchodcov) s funkciou inštitúcie, ktorá by mala poskytnúť svojim klientom pocit bezpečnosti spojenej so spoľahlivým plnením zverených sociálnych úloh. Medzi jej prioritné úlohy patrí: zriaďovanie nároku na dôchodok a jeho následné vyplácanie; odpočítavanie príspevkov do druhého piliera z príspevkov na dôchodkové pripoistenie a následné odovzdanie do otvorených penzijných fondov; vedie individuálne účty poistencov a centrálny register poistencov (rovnako ako aj centrálny register členov otvorených penzijných fondov) a spravuje Demografický rezervný fond.⁴⁵

⁴⁴ Svoreňová M., Dôchodkové systémy v niektorých štátoch Európy. In: <http://www.socpoist.sk/dochodkove-systemy-v-niektoroch-statoch-eurovy/16895s>

⁴⁵ www.zus.pl

Poľská reforma tak ako aj ostatné dôchodkové reformy zahŕňa v sebe určité klady aj zápory. Za najväčší úspech sa pokladá vytvorenie a rozvinutie dôchodkových poisťovní. Úspechom predovšetkým bolo, že sa relatívne v krátkom čase stali životaschopnými na finančných trhoch. Za ďalší kladný prvok môžeme považovať fakt, že poisťovne okrem vyplácania dávok realizujú a ponúkajú aj ďalšie služby poistencom ako je napríklad komerčné poistenie. Zo začiatku ich aktíva tvorili vládne obligácie alebo štátne zmluvy, postupom času však narastal podiel aktív do investičných listov alebo bankových vkladov.⁴⁶ Ako posledný kladný prvok dôchodkovej reformy v Poľsku môžeme uviesť silnú kontrolu zo strany štátu.

Za jednoznačný nedostatok reformy sa pokladá nedostatočná administratívna príprava Inštitútu sociálneho poistenia, keďže mal len veľmi krátky čas na prípravu informačného systému. Prejavilo sa to hlavne v identifikácii príspevkov a následnou neschopnosťou odvádzať prostriedky otvoreným dôchodkovým fondom. Ukázala sa neschopnosť Inštitútu sociálneho poistenia, a to vzhľadom na nedostatočné softvérové zabezpečenie. Po spustení reformy nedokázala odvádzať súkromným dôchodkovým fondom až 95% poistného do druhého piliera.⁴⁷

2.4 Charakteristika dôchodkového systému v Maďarskej republike

Maďarsko ako prvý štát Višegrádskej štvorky pristúpilo k reforme dôchodkového systému. Nový dôchodkový systém funguje od roku 1998. Základom reformy je predovšetkým transformácia pôvodného priebežného penzijného systému na kombinovaný systém. Aktuálny penzijný systém stojí na dvoch pilieroch: *Prvý pilier* – povinné priebežné dôchodkové poistenie a *druhý pilier* – povinné súkromné dôchodkové poistenie (kapitalizačné).

V roku 1997 bol prijatý zákon o súkromných dôchodkoch a príspevkoch, ktorý upravoval nasledovné skutočnosti: Účastníci majú dvadsať mesiacov na rozhodnutie pre výber fondu, potom ako sa stane aktívnym na trhu práce a kapitál nehromadený na jednotlivých fondoch je predmetom dedičstva. Minimálna doba sporenia v druhom pilieri je 15 rokov. Právo na slobodnú voľbu a v prípade nespokojnosti právo na

⁴⁶ Rievajová E. a kol., Sociálne zabezpečenie, s. 143

⁴⁷ Drízová E., Reforma dôchodkových systémov v krajinách V4. Môžeme sa nebáť staroby. In: Štáty Višegrádskej štvorky po vstupe do Európy, s. 84

slobodný prestup a dobrovoľný dôchodkový fond musí mať na svoju prevádzku dostať licenciu. Povinnosť pre fond každoročne zverejňovať správu o audite .⁴⁸

V predchádzajúcom dôchodkovom systéme bol stanovený pomerne nízky vek odchodu do dôchodku, čím sa stával finančne neudržateľným. A aj práve preto priniesla dôchodková reforma v prvom pilieri zmenu aj v tejto oblasti a to postupným zvyšovaním dôchodkového veku na spoločnú úroveň 62 rokov pre ženy a mužov z pôvodných 60 rokov pre mužov a 55 rokov pre ženy, ktorý bol stanovený v roku 1996.

Aktuálny dôchodkový systém je povinný pre všetkých jednotlivcov, ktorí sa dostali na trh práce od 1. júla 1998. V rokoch 1998 a 1999 si občania, ktorí mali 47 rokov a menej, mohli zvoliť, či zostanú v pôvodnom dôchodkovom systéme, založenom na priebežnom financovaní alebo sa zaradia do nového zreformovaného systému. Po vstupe do súkromného fondového dôchodkového poistenia si poistenci dobrovoľne vybrať dôchodkový fond.⁴⁹

Súkromný dôchodkový systém je financovaný na kapitalizačnej báze. Po zavedení reformy roku 1998 platili zamestnanci v prvom roku príspevky vo výške 6% , v roku 1999 o percento vyššie. Od roku 2010 si môžu dobrovoľne prispievať až do výšky 10% z vymeriavacieho základu. V súčasnosti zamestnanci odvádzajú na dôchodkové poistenie 8,5% z príjmu. Príspevky od zamestnávateľov smerujú štátneho dôchodkového poistenia. Do úvahy sa pritom neberie, či ich zamestnanci sú účastníkmi v štátnom alebo súkromnom pilieri. V súčasnosti zamestnávatelia za svojich zamestnancov na dôchodkové poistenie 18% z ich mzdy. Poistencom v súkromných dôchodkových fondoch budú vyplácané dôchodkové dávky aj z prvého aj z druhého piliera, resp. z kapitalizačného aj zo štátneho poistenia. Dôchodky sú vyplácané buď vo forme dávok alebo jednou sumou. Výška dôchodku sa vypočíta percentuálnym podielom z priemernej mesačnej mzdy v závislosti na počte odpracovaných rokov. Poistencovi vo viacpilierovom dôchodkovom systéme bude po získaní nároku na starobný dôchodok poskytnutý dôchodok zo sociálneho poistenia vo výške $\frac{3}{4}$ dôchodku.. Nárok naň majú poistenci výlučne zúčastnený v prvom pilieri. Výška dôchodku zo štátneho sociálneho poistenia je dopĺňaná súkromným dôchodkom poistenca. V prípade jednorazovej výplaty z osobného účtu v súkromnom dôchodkovom

⁴⁸ Zákon LXXXII z roku 1997 o súkromných dôchodkoch a príspevkoch.

⁴⁹ Svoreňová M., Dôchodkové systémy v niektorých štátoch Európy. In: <http://www.socpoist.sk/dochodkove-systemy-v-niektorych-statoch-eurovy/16895s>

fonde musia byť splnené dve podmienky. Prvou, že účastník dôchodkového fondu vlastní pokrytie na svojom konte presahujúce určenú sumu a požiada o vyplatenie prebytku pri začatí vyplácania. Podmienkou číslo dva je, že účastník nie je schopný platiť príspevky rovnajúce sa objemu za 180 mesiacov.⁵⁰

Nárok na starobný dôchodok majú osoby, ktoré dosiahli zákonom stanovený vek a odpracovali požadovaný počet rokov. Na získanie nároku na úplný dôchodok je stanovený počet odpracovaných rokov na 20 a na získanie na čiastočný 15 rokov. Starobný dôchodok možno priznať aj v prípade ak osoba stále vykonáva zárobkovú činnosť.

Maďarská dôchodková reforma umožnila pracovníkovi, ktorý sa stal invalidom presunúť svoju súkromné dôchodkové úspory naspäť do verejného systému, čo znamenalo, že dostával invalidné dávky rovnako akoby nikdy nebol vstúpil do kombinovaného systému. Z pohľadu pracovníka je takáto možnosť síce vítaná, pravdou však je, že spôsobuje asymetrické rozloženie rizika medzi verejným dôchodkovým pilierom a súkromným pilierom. V podstate umožňuje, že dávky v invalidite pravdepodobne prevýšia súkromné úspory prevedené do verejného systému.⁵¹

Maďarský parlament na konci roka 2010 schválil zákon, na základe ktorého má vláda možnosť prevziať kontrolu nad majetkom v súkromných dôchodkových fondoch. Maďarská vláda očakáva, že v budúcom roku sa jej z penzijných fondov vráti do štátneho rozpočtu 530 mld. Maďarských forintov (HUF). Sporitelia v maďarských dôchodkových fondoch mali možnosť rozhodnúť sa do 31. januára o návrate do štátneho systému. V prípade rozhodnutia, že zostanú v súkromných fondoch, budú vylúčený zo štátneho systému. Občania, ktorí chcú zostať v druhom pilieri, museli o to požiadať do konca januára 2011. Inak budú jeho príspevky automaticky prenesené do prvého piliera. Tí, ktorí ostanú v druhom pilieri už nemôžu prispievať do druhého. Výška ich dôchodku sa bude vypočítavať len z príspevkov, ktoré boli zaplatené do konca januára 2011. Dôchodok z prvého piliera má tvoriť 70% a dôchodok z druhého piliera 30% z celkového príjmu v starobe. Príjmy z prvého piliera v roku 2011 dosiahnu 2100 miliárd forintov. Výdavky sú však až vo výške 3000 miliárd. Prvé dôchodky budú z druhého piliera vyplácané až po roku 2013, avšak diera v prvom pilieri zaťažuje štátny rozpočet transfermi vo výške 1,5 % HDP ročne. Maďarský premiér Viktor Orbán

⁵⁰ Svoreňová M., Dôchodkové systémy v niektorých štátoch Európy. In: <http://www.socpoist.sk/dochodkove-systemy-v-niektorich-statoch-eurovy/16895s>

⁵¹ Fultz E., Dôchodková reforma v Maďarsku a Poľsku, prehľad a porovnanie. In: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/slowakei/04221.pdf>

považuje zmeny v dôchodkovom systéme za nevyhnutné, keďže maďarský verejný dlh dosahuje 80% a je najvyšší v strednej Európe. „*Dôchodkové systémy v členských štátoch nemôžu diskriminovať občanov iných členských štátov alebo dôchodkové fondy, ani blokovat' slobodný pohyb ľudí alebo kapitálu*“⁵² vyhlásil európsky komisár pre zamestnanosť, sociálne veci a sociálne zabezpečenie László Andor.

2.5 Charakteristika dôchodkového systému v Českej republike

Základný právny predpis, ktorý upravuje nároky na dôchodky zo základného dôchodkového poistenia je zákon „O dôchodkovom poistení“⁵³, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 1996. Medzi najdôležitejšie opatrenie prijaté v tomto zákone patria:⁵⁴ zahájenie procesu postupného zvyšovania vekovej hranice pre nárok na starobný dôchodok ale aj postupné predlžovanie obdobia, z ktorého sú zisťované zárobky pre výpočet výšky dôchodku, z päťročného v roku 1995 na cieľové tridsaťročné v roku 2006. Ďalším dôležitým opatrením bola dynamická konštrukcia výpočtu výšky dôchodku spočívajúca hlavne v indexácii dosiahnutých zárobkov pre výpočet dôchodku v závislosti na všeobecnom mzdovom náraste a zrovnoprávnenie mužov a žien v nároku na pozostalý dôchodok.⁵⁵

Podľa Krála, generálneho riaditeľa Sekcie sociálnej a rodinnej politiky, ovplyvnilo českú dôchodkovú reformu viacero faktorov medzi ktoré jednoznačne patria tradície a relatívne vysoká úroveň sociálneho zabezpečenia, nízka zadlženosť krajiny a obmedzený vplyv medzinárodných finančných inštitúcií. V neposlednom rade sem zaraďuje aj neujasnenosť politických názorov a fakt, že dôchodková reforma sa nestala politickou prioritou.⁵⁶

Český dôchodkový systém sa skladá z dvoch častí – zo základného dôchodkového povinného poistenia a z penzijného pripoistenia so štátnym príspevkom.

⁵² EK nezasiahne proti maďarským dôchodkovým plánom, In: <http://www.webnoviny.sk/ekonomika/ek-nezasiahne-proti-madarskym-dochodk/266191-clanok.html>

⁵³ Zákon č. 155/1995 Sb., o dôchodovom poistení, ve znení pozdejších predpisů

⁵⁴ Národní ztrategická zpráva o přimeřených a udržatelných důchodech, 2005, In: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1450/CZ_nsrp_cz.pdf

⁵⁵ Národní ztrategická zpráva o přimeřených a udržatelných důchodech, 2005, In: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1450/CZ_nsrp_cz.pdf

⁵⁶ Král J., Dôchodková reforma v Českej republike, In: Humanita Plus, s.12 <http://www.shr.sk/pages/casopishumanita/archiv/humanitaplus/P20090304.pdf>

Základné dôchodkové povinné poistenie. Prvý pilier je povinný, dávkovo definovaný a priebežne financovaný. Je univerzálny, pretože zabezpečuje všetky ekonomicky aktívne osoby. Čo sa týka právnej úpravy, tá je jednotná pre všetkých poistencov. Výnimku môžeme nájsť len v oblasti organizačného a administratívneho zabezpečenia v tzv. silových rezortoch (napr. policajti, vojaci, colníci, hasiči). Medzi základné princípy dôchodkového systému patrí účasť, univerzalita, garancia dôchodkov štátom. Príjem základného dôchodkového poistenia predstavuje poistné a jeho výdajom sú výplaty dôchodkov.

Zo základného dôchodkového poistenia sa poskytujú nasledovné dôchodky:⁵⁷starobný (vrátane tzv. predčasného starobného dôchodku), invalidný, vdovský a vdovecký a sirotsky dôchodok

Podmienky nároku na riadny starobný dôchodok upravuje v Českej republike §29 zákona o dôchodkovom poistení. Občan má nárok na riadny starobný dôchodok pokiaľ získal dobu poistenia: najmenej 25 rokov a dosiahol potrebný dôchodkový vek na starobný dôchodok alebo 15 rokov a dosiahol aspoň 65 rokov veku. Výška dôchodku zo základného dôchodkového poistenia nie je testovaná ani majetkovo ani príjmami.

Dôchodkový vek je stanovený u mužov na 60 rokov a u žien od 53 do 57 rokov podľa počtu vychovaných detí. Od 1. januára 2010 platí zákon⁵⁸ o postupnom predĺžení doby poistenia potrebného pre vznik nároku na starobný dôchodok z 25 rokov na 35 rokov (resp. z 15 rokov na 20 rokov v prípade kratšej doby poistenia). Tempo predlžovania je teda 1 rok za každý rok účinnosti zákona.

Do priebežne financovaného systému sa odvádza príspevková sadzba 28%.. Bremeno je rozdelené medzi zamestnanca (6,5%) a zamestnávateľa (21,5%).

Penzijné pripoistenie so štátnym príspevkom. Okrem povinného základného dôchodkového poistenia existuje v Českej republike aj dobrovoľné doplnkové dôchodkové pripoistenie zo štátnym príspevkom. Podľa terminológie Európskej únie ho môžeme považovať za tretí pilier dôchodkového systému. Hlavným cieľom fungovania doplnkových dôchodkových systémov v Českej republike je dať občanom možnosť vytvorenia si v priebehu aktívneho života finančné rezervy pre obdobie staroby. Doplnkové dôchodkové systémy tak môžeme chápať ako doplnok k základnému povinnému priebežnému systému. Zároveň takéto systémy istým spôsobom znižujú

⁵⁷ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovom poistení, ve znení pozdejších predpisů

⁵⁸ Zákon č. 306/2008 Sb., kterým sa mění zákon č. 155/1995 Sb., o duchodovom poistení, ve znení pozdejších predpisů

požiadavky na základný systém financovaný z verejných prostriedkov. V súčasnosti v Českej republike rozoznávame dve formy doplnkového dôchodkového poistenia. Nimi sú komerčné dôchodkové poistenie poskytované komerčnými poisťovňami a penzijné pripoistenie so štátnym príspevkom.

Súkromné dôchodkové systémy so štátnym príspevkom sa zaviedli v roku 1994. Účastníkom takeéhoto penzijného pripoistenia sa môže stať každá fyzická osoba staršia ako 18 rokov s trvalým pobytom v Českej republike alebo na území iného členského štátu na území Európskej únie. Podmienkou je, že musí byť poistená v základnom dôchodkovom poistení alebo verejného zdravotného poistenia. Zmluvou sa účastník zaväzuje platiť do fondu minimálny príspevok vo výške 100 Kč mesačne.

Tabuľka č. 6: Štátny príspevok na penzijné pripoistenie

Mesačná platba	Štátny príspevok
100 - 199	50Kč + 40% z čiastky nad 100 Kč
200 - 299	90Kč + 30% z čiastky nad 200 Kč
300 - 399	120Kč + 20% z čiastky nad 300 Kč
400 - 499	140Kč + 10% z čiastky nad 400 Kč
500 a víc	150 Kč

Zdroj: §29 zákona č.42/1994 Sb., o penzijním připojištění

Penzijné pripoistenie so štátnym príspevkom spravujú penzijné fondy na základe povolenia Ministerstva financií. Penzijné fondy sú akciové spoločnosti a dohliada na ne Ministerstvo financií a Komisia pre cenné papiere. Účastník v penzijnom pripoistení má právo ukončiť zmluvu v doterajšom fonde a previesť prostriedky do iného. Z penzijného pripoistenia sa vyplácajú dôchodky buď jednorázovým vyrovnaním spočívajúce vo výplate všetkých peňažných prostriedkov miesto dôchodku. Alebo tzv. odbytné, ktoré náleží účastníkovi, keď ukončil penzijné pripoistenie pre vznikom nároku na dôchodok, pokiaľ zaplatil príspevky aspoň dvanásť

kalendárnych mesiacov. V prípade úmrtia náležia nahromadené prostriedky určenej osobe uvedenej v zmluve o penzijnom pripoistení.⁵⁹

Dôchodkové pripoistenie je z hľadiska účastníka založené na princípe zásluhovosti. Štát sa prezentuje ako iniciátor a prostredníctvom právnej úpravy vymedzuje legislatívny rámec, na základe ktorého dôchodkové pripoistenie. Ďalej určuje obmedzenia pre spravovanie príspevkov odvádzaných do penzijných fondov a kontroluje dodržiavanie stanovených pravidiel.

Novela zákona o penzijnom pripoistení⁶⁰ priniesla významné zmeny aj pre činnosť penzijných fondov predovšetkým v oblasti pravidiel jednaní k záujemcov a účastníkov: penzijné fondy musia postupovať pri dojednávaní zmlúv o penzijnom pripoistení v najlepšom záujme účastníka. Zákon požaduje maximálnu transparentnosť ohľadne ponúk pre záujemcov. Dáva možnosť prestupu medzi jednotlivými penzijnými fondmi, ktoré môžu zaviesť poplatok za prestup v priebehu prvých päť rokov.

2.5.1 Varianty dôchodkových systémov

Zmena dôchodkového systému v Českej republike v súčasnosti závisí od rozhodnutia politických strán. Každá z nich podáva a predstavuje komplexný návrh riešenie dôchodkovej reformy. V niektorých prípadoch sa jedná len o parametrické úpravy súčasného dôchodkového systému avšak nájdu sa aj radikálnejšie názory na reformu a to v podobe premeny na príbežne financovaný systém NDC. Pri hľadaní správneho variantu dôchodkového systému je dôležité brať do úvahy nielen stav súčasného systému ale ja zohľadniť tendencie, ktoré sa budú presadzovať v najbližších rokoch. Otázok v prípade dôchodkovej reformy je mnoho. Ako zabezpečiť dlhodobú finančnú udržateľnosť systému? Aký je najefektívnejší spôsob financovania povinného dôchodkového systému? Akým spôsobom je možné vyriešiť medzi generačnú nespravodlivosť objavujúcu sa v systéme? Keďže odpoveď na tieto otázky nie je jednotná, v nasledujúcej časti si v krátkosti predstavíme jednotlivé varianty dôchodkovej reformy navrhnuté politickými stranami.

Rovný dôchodok – variant Občianskej demokratickej strany (ODS). Základom dôchodkového systému je štátny pilier, ktorý je príbežne financovaný a garantuje

⁵⁹ Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijnom pripojení se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením ve znění pozdějších předpisů

⁶⁰ Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijnom pripojení se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením ve znění pozdějších předpisů

všetkým občanom rovnakú výšku, čo činí 20% z priemernej mzdy. Ďalším krokom je zníženie povinnej poistnej platby, čím sa vytvára väčší priestor pre súkromné dobrovoľné poistenie. Veková hranica odchodu do dôchodku sa zvýši pre mužov a ženy na 65 rokov. Prechod na systém rovného dôchodku by mal znížiť výdaje dôchodkového systému a to na základe predlžovania odchodu do starobného dôchodku.⁶¹

NDC Systém – Česká strana sociálně demokratická (ČSSD). Dôchodkový systém zostáva rovnaký v tom zmysle, že aj naďalej ostane priebežne financovaný štátnym systémom ale na rozdiel od pôvodného systému v tomto variante sú vytvorené „virtuálne“ individuálne účty NDC. Na jednotlivých individuálnych účtoch sa kontroluje stav odvedeného poistného. ČSSD prihliada aj na ochranu občanov z nízkymi príjmami zavedením tzv. minimálneho garantovaného dôchodku. Rovnako ako v predchádzajúcom variante aj tu je stanovený vek odchodu do dôchodku na 65 rokov pre ženy aj pre mužov (muži dosiahnu tento vek v roku 2030 a ženy v rokoch 2033 – 2043). Nastavenie NDC by umožňovalo individuálny odchod do dôchodku. Keďže doba prispievania by sa plne premietla do výšky dôchodku, ľudia by dobrovoľne odkladali svoj odchod do starobného dôchodku. Približne 60 % priznaných dôchodkov v NDC systéme by boli dlhodobo pod úrovňou hranice chudoby. NDC je výhodný predovšetkým pre jedincov s priemerným a vyšším príjmom.⁶²

Parametrická optimalizácia dôchodkového systému- Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM). Tento variant ponecháva súčasný systém zachovaný. Do roku 2030 by mal byť dôchodkový vek stanovený na 65 rokov. Príjmy systému sú od roku 2007 posilnené o platby štátu vo výške zrušeného príspevku na penzijné pripoistenie. Čo sa týka ostatných parametrov dôchodkového systému (výška nestarobných dôchodkov, valorizácia základnej výmery, valorizácia dôchodkov) sa predpokladá rovnaký vývoj ako v základnej variante.⁶³

Čiastočné dobrovoľné vyviazanie - Křesťanská a demokratická únie-Československá strana lidová (KDU-ČSL). Základným princípom dôchodkového zabezpečenia je viac zdrojové financovanie. Občan má možnosť dobrovoľne čiastočne vystúpiť zo štátneho dôchodkového systému a presmerovať tak časť svojich odvodov do súkromných systémov. Čiže prichádza k tzv. „čiastočnému vyviazaniu“ zo štátneho systému. Aj v tomto variante je zvýšený vek odchodu do dôchodku na 65 rokov pre

⁶¹ Varianty politických stran, In: <http://www.mpsv.cz/cs/2231>

⁶² Varianty politických stran, In: <http://www.mpsv.cz/cs/2231>

⁶³ Varianty politických stran, In: <http://www.mpsv.cz/cs/2231>

mužov a ženy (u žien ostáva zachovaná redukcia vekovej hranice podľa počtu detí) Z hrubej mzdy sa odvádza 28%, z čoho na starobný dôchodok je určených 20% a na nestarobné dôchodky 8%. Dôležitou skutočnosťou však je, že občania, ktorí sa rozhodnú pre spomínané „čiastočné vyviazanie“ nemôžu svoje rozhodnutie vziať späť.⁶⁴

Kombinovaný systém - Unie svobody – Demokratická unie (US-DEU). Podstatou takéhoto dôchodkového systému je zreformovaný štátny priebežne financovaný pilier. V kombinovanom systéme prichádza k parametrickým zmenám a k posilneniu individuálneho súkromného dôchodkového pripoistenia. Parametrické reformy spočívajú hlavne v predĺžení rozhodovacieho obdobia pri stanovení vymeriavacieho základu na 40 rokov alebo zvýšením sankcií pri predčasných dôchodkoch. Reforma umožňuje odviesť 3 % z vymeriavacieho základu poistenca na individuálne kapitálové účty. Podmienkou však je, že poistenec pridáva ďalších 6% z vlastných úspor. Výška dôchodku zo štátneho piliera bude adekvátne znížená. Poberanie dôchodku z fondového piliera je v podobe doživotnej anuity po dosiahnutí zákonom stanoveného veku odchodu dôchodku. Rozhodnutie pre fondový pilier je dobrovoľné.⁶⁵

Súčasná vláda Českej republiky (tvorená ODS, TOP09, Veci veřejné) si v programovom vyhlásení⁶⁶ určila dôchodkovú reformu za prioritu a za svoj prvoradý cieľ si položila pripravenie dlhodobo finančne udržateľného systému zaisťujúceho primerané príjmy v starobe, v invalidite ale ja pri strate živiteľa. Vláda ďalej konštatovala, že v najvyššej možnej miere bude rešpektovať závery tzv. „Bezdekovej komisie“ k reforme dôchodkového systému. Medzi prvoradé ciele si stanovila:⁶⁷ zvýšenie diverzifikácie príjmov budúcich dôchodcov - postupovať sa bude tak, aby boli zaistené, čo najnižšie dopady na najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva. Podoba kapitalizačného piliera by mala spĺňať požiadavky maximálnej bezpečnosti správy zverených prostriedkov a súčasne minimalizovať náklady zo získavaním klientov a správou klientskych prostriedkov.

⁶⁴ Varianty politických stran, In: <http://www.mpsv.cz/cs/2231>

⁶⁵ Varianty politických stran, In: <http://www.mpsv.cz/cs/2231>

⁶⁶ Programové prohlášení Vlády České republiky, 4. srpna 2010. In: http://data.idnes.cz/soubory/domaci/46A100804_JAV_PROGRAMOVEPROHLASENIVL.PDF

⁶⁷ www.mpsv.cz

Pre zaistenie dlhodobého a finančne udržateľného vývoja dôchodkového systému je nevyhnutné pokračovať v postupných parametrických úpravách priebežného financovania základného dôchodkového poistenia. Dôležité je tiež doplniť ho o kapitalizačný pilier založený na dobrovoľnej účasti klienta vo fondovom penzijnom sporení. Zástupcovia vlády, odborníci ale aj ministerstvo práce a sociálnych vecí v posledných mesiacoch intenzívne pracovali na finálnej podobe zreformovaného dôchodkového systému. Keďže návrhov bolo niekoľko, boli priebežne analyzované a prepočítavané. Výsledkom diskusií a jednaní je predložený obsah reformy, v ktorom existuje možnosť dobrovoľného fondového penzijného poistenia (tzv. opt-out). Na súkromné individuálne účty by mali byť odvádzané 3% zo sociálneho poistenia. Avšak podmienkou sú dodatočné vlastné platby v minimálnej výške 2% zo základu pre výpočet odvodu zo sociálneho poistenia. Zaujímavosťou je, že v rámci medzigeneračnej solidarity občania budú mať možnosť odviest' príspevok zvýšený o 1% z príjmu, čiže potomkovia voči svojim rodičom, ktorí sú v starobnom dôchodku. Táto prémie im nebude odpočítaná zo mzdy ani z ich vlastného penzijného poistenia. Vstup do dobrovoľného opt-outu bude umožnený ľuďom mladším ako 35 rokov. Ich vstup je však nenávratný. O tom, či občania vstúpia do dobrovoľného fondového penzijného sporenia budú mať možnosť sa rozhodnúť do 31.12.2012.⁶⁸

Tabuľka. č. 7: Základné parametre nového nastavenia pre výpočet dôchodku

	Súčasný stav rok 2011	Návrh MPSV
Maximálny vymeriavací základ pre poistné	600% PM	400% PM
Rozhodujúce obdobie	25 (30) let	celoživotné
Zápočet za každý rok poistenia	1,50%	1,50%
Zápočet do 1. redukčnej hranice	100%	100%
Zápočet do 2. redukčnej hranice	30%	26%
Zápočet nad 2. redukčnú hranicu	10%	0%
1. redukčná hranica	11000 Kč	10886 Kč
2. redukčná hranica	28200 Kč	98957 Kč

Zdroj: www.mpsv.cz

⁶⁸ Důchodová reforma, In: <http://www.mpsv.cz/cs/10450>

Súčasný cieľový stav stanovuje dôchodkový vek na 65 rokov pre mužov a žien na 62 a 65 rokov podľa počtu vychovaných detí. Súčasná vláda navrhuje pokračovanie vo zvyšovaní dôchodkového veku a to tak , že po počas prechodného obdobia bude dôchodkový vek žien zvyšovaný nie existujúcim tempom t.j. o štyri mesiace za rok, ale o šesť mesiacov ročne. Toto urýchlenie sa bude týkať ako prvej generácie žien narodených v rokoch 1956-1960. K zjednoteniu dôchodkového veku teda príde v roku 2041 pre poistencov narodených v roku 1975.⁶⁹

Návrh dôchodkovej reformy, pripravenej kabinetom Petra Nečasa, je ostro kritizovaný prezidentom Českej republiky Václavom Klausom, ktorý ju považuje za nepodarenú a unáhlenú. Prezident kritizuje predovšetkým rýchlость vyhlásenia reformných zámerov a rovnako aj detaily navrhovaného systému, ktoré vznikli bez toho, aby prebehla debata na nejakom relevantnom fóre. Poukazuje hlavne to, že sa o reforme dôchodkového systému diskutuje takmer 15 rokov a zatiaľ sa ešte nepodarilo prepojiť stranícke návrhy tak, aby ich prijala verejnosť. Reforma musí podľa Klauza jasne vypovedať o tom, že súčasný dôchodkový systém nedokáže zaistiť súčasnú výšku dôchodkov. Je presvedčený o tom, že musí byť zreteľne povedané, že štátom vyplácaný dôchodok bude predstavovať len základné zabezpečenie človeka na starobu a všetko navyše bude len a jedine slobodnou a dobrovoľnou voľbou občana.

⁶⁹Důvody reformy, In: http://www.mpsv.cz/files/clanky/10407/22022011_p1.pdf

3 Komparácia dôchodkových systémov krajín Višeγράdskej štvorky

Prvoradým spoločným znakom krajín Višeγράdskej štvorky je predovšetkým to, že patrili do bývalého sovietskeho bloku. Systémy sociálnych dávok (v nich zahrnuté aj dôchodkové dávky) boli nastavené tak, aby zodpovedali potrebám a záujmom direktívnej ekonomiky. Takto nastavený zdedený systém však nezodpovedal potrebám prechodu na trhovú ekonomiku. Štáty sa teda ocitli pred ťažkou úlohou zreformovať existujúce systémy. Aj napriek rôznym politickým a sociálnym dilemám bolo potrebné zreformovať sociálny resp. dôchodkový systém tak, aby zostali sociálne dávky pokryté a zároveň sa musel zmeniť postoj k štátu ako k „dojnej krave“. Problémom dôchodkových systémov bol tiež fakt, že občanom chýbala zodpovednosť za svoju budúcnosť. Keďže boli dôchodkové systémy financované priebežne automaticky sa vytváral čoraz väčší tlak na ekonomicky činné obyvateľstvo. Nepochybne nutné teda bolo zavedenie vzniku nároku na dôchodkové dávky založený aj na vlastnom pričinení.

Krajiny Višeγράdskej štvorky si nutnosť reformy začali uvedomovať na začiatku 90-tych rokov. Prvenstvo medzi týmito štátmi patrí Maďarsku, ktoré už v rokoch 1992-1993 začalo vytvárať a spúšťať dobrovoľný pilier. V roku 1994 začali v Maďarsku fungovať dobrovoľné súkromné penzijné fondy. V roku 1997 pristúpili k reforme dôchodkového systému Slovenská republika a Poľsko. Tieto dva štáty realizovali reformu v dvoch fázach. Prvé zmeny sa týkali už existujúceho systému a druhým krokom bolo vytvorenie a zavedenie dobrovoľného piliera. Čo sa týka Českej republiky, tak v tomto prípade o radikálnej zmene resp. reforme dôchodkového systému hovoriť nemôžeme, keďže ako jediná krajina z Višeγράdskej štvorky do dnešného dňa nepristúpila k zavedeniu multipilierového systému.

Každá z krajín Višeγράdskej štvorky vyvíjala vlastné riešenie dôchodkových systémov, ktoré zodpovedalo predovšetkým povahe ich základného systému sociálneho poistenia. S ohľadom na demografický vývoj chceli a chcú všetky vlády reformovať starobné dôchodky. Pri reforme mali jednotlivé vlády viacero možností. Prvou z nich bola možnosť prevedenia parametrickej reformy, ktorá vo svojej podstate zachováva sústavu starobných dôchodkov, avšak mení podmienky na jeho nárok. Patrí sem napríklad zvýšenie dôchodkového veku, zníženie dôchodkov alebo zvýšenie miery povinných odvodov. Je však dôležité poznamenať, že parametrická reforma nerieši

podstatu problému len určitým spôsobom zmierňuje prejavy krízy štátneho priebežného systému. Na základe analýzy dôchodkového systému v Českej republike, môžeme túto krajinu zaradiť práve do tejto skupiny. Ďalšou možnosťou reformy dôchodkového systému je zmena systému z dávkovo definovaného na príspevkovo definovaný. V tomto prípade sa predovšetkým mení spôsob financovania tak, že časť vybraného poistného sa ukladá na skutočný sporivý účet a následne sa prostriedky na ňom investujú. Získané úroky sú pripísané na osobný účet poistenca. Takúto možnosť reformy dôchodkového systému si zvolili Maďarsko, Poľsko a Slovensko.

Tabuľka č. 8: Charakteristika dôchodkového systému krajín Višeградской štvorky

	Definovanie I.piliera	Dôchodkový vek	Zavedenie kapitalizačného piliera	Povinná dĺžka poistenia
Poľsko	PAYG, NDC	muži- 65 ženy- 60	ÁNO	10
Maďarsko	PAYG	62	ÁNO	15
Slovensko	PAYG	62	ÁNO	10
Česko	PAYG	muži- 60 ženy- 53-57	NIE	25

Zdroj vlastné spracovanie.

Všetky vyspelé krajiny prechádzajú demografickými zmenami, keďže sa neustále predlžuje stredná dĺžka života a pôrodnosť klesá. Súčasný demografický trend sa týka takmer každého štátu. Keďže je tlak na dôchodkové systémy veľký a vyplácanie penzií značnú finančnú záťaž pre väčšinu štátov, sú nutné zmeny v parametroch dôchodkových systémoch. A aj na základe tohto faktu stoja štáty Višeградской štvorky, podobne ako ostatné vyspelé krajiny, pred problémom starnúceho obyvateľstva. Ani jedna z krajín sa teda nevyhla posunutiu vekovej hranice odchodu do dôchodku. Ako môžeme vidieť z tabuľky č.8 v Poľsku a v Českej republike sú zachované rodové rozdiely, keďže ženy majú možnosť odchodu do dôchodku skôr. V prípade Českej republiky sa od roku 2008 predlžuje odchod do dôchodku zo súčasných v priemere 61 na 65 rokov. Keďže súčasná vláda apeluje na pokračovanie zvyšovania dôchodkového veku a urýchlenia jeho zjednotenia, tak počas prechodného obdobia sa bude u žien zvyšovať tempom – šesť mesiacov ročne. K zjednoteniu dôchodkového veku by malo dôjsť v roku 2041 pre poistencov narodených v roku 1975.

V Maďarsku a na Slovensku je dôchodkový vek stanovený na 62 rokov rovnako pre mužov aj ženy. V prípade Slovenska sa v časovom horizonte 2009-2024 u žien zohľadňuje počet vychovávaných detí.

Tabuľka č. 9: Výška príspevkov do I. a II. piliera

	Povinná dĺžka poistenia v dôchodkovom systéme	Výška príspevkov (%)	I. pilier (%)	II. pilier (%)	Podiel II. piliera (%)
Poľsko	ženy - 20 rokov muži - 25 rokov	19,52	12,22	7,3	37
Maďarsko	20 rokov	29,5	21,5	8	27
Slovensko	15 rokov	18	9	9	50
Česko	35 rokov	28	23	3+2	18

* uvedený údaj predstavuje zatiaľ len návrh súčasnej vlády

Zdroj: vlastné spracovanie

Ďalšou parametrickou zmenou, ktorá by mohla pomôcť zabezpečiť finančnú udržateľnosť dôchodkových systémov je nastavenie povinnej dĺžky poistenia. Väčšina priebežne financovaných dôchodkových systémov odvodzuje vznik nároku na starobný dôchodok (okrem dovŕšenia dôchodkového veku) aj na základe predpísanej minimálnej doby účasti na dôchodkovom zabezpečení. Vo všeobecnosti je prítomná snaha o predlžovanie alebo skracovanie minimálnej doby (platenia príspevkov) v dôchodkovom systéme. Priebežne financované dôchodkové systémy sú stabilné v tom prípade, ak priebežne získavajú platby poistného od ekonomicky aktívnej populácie. Ako môžeme vidieť z tabuľky č. je povinná dĺžka poistenia v dôchodkovom systéme v Poľsku rozdielna pre mužov (25 rokov) a ženy (20 rokov). Najdlhšia doba poistenia je v Českej republike, kde bol prijatý zákon o postupnom predĺžení doby poistenia pre vznik na nárok na starobný dôchodok z 25 rokov na 35 rokov (resp. z 15 na 20 rokov v prípade kratšej doby poistenia).

Keďže vývoj a reforma dôchodkových systémov je v každom štáte rozdielna tak aj celková výška odvodov na dávky v starobe je v krajinách Višegrádskej štvorke iná.

Pri vytváraní dôchodkovej reformy sa otvára priestor aj pre zníženie výšky odvodov. Jedinou krajinou, kde sme nezaznamenali zmenu je Poľsko, kde sa poisťné na starobné dôchodky odvádza v výške 19,52%. Jediná premena, týkajúca sa odvodov, je ich rozdelenie medzi dva piliere a demografický rezervný fond. V Českej republike sa sadzba 26% zmenila na 28%, ale stále je príjmom priebežného systému. Najvyššiu mieru odvodov do druhého piliera má Slovensko, na základe čoho môžeme predpokladať zvyšovanie deficitu v priebežnom pilieri.

Čo sa týka príspevkov do jednotlivých pilierov, tak sme pri porovnávaní zistili, že najväčší podiel druhého piliera na celkovej výške príspevkov je na Slovensku (50%). Z celkovej sadzby 18% sa do prvého piliera odvádza 9% a presne taká istá výška sa odvádza do druhého piliera. Ďalšou krajinou, čo sa týka výšky príspevkov do druhého piliera je Poľsko, kde kapitalizačný pilier tvorí až 37% z celkovej výšky príspevkov. A berieme do úvahy aj predložený návrh súčasnej vlády v Českej republike, tak za Poľskom nasleduje Maďarsko kde sa do prvého piliera odvádza z celkovej sadzby 19,52% do prvého piliera 21,5% a do druhého piliera 8%, čo v konečnom dôsledku predstavuje 27% podielu kapitalizačného piliera.

3.1 Kapitalizačný pilier

Až do začiatku 90-tych rokov zohrávali súkromné dôchodkové systémy dôležitú úlohu len v dôchodkových systémoch Dánska, Írska, Holandska, Švédska a Spojeného kráľovstva. Avšak starnutie populácie prinútilo aj iné štáty, aby doplnili existujúci dôchodkový systém o nové prvky sporiaceho súkromného správcovského dôchodkového systému. Vo väčšine krajín strednej a východnej Európy prebehli dôchodkové reformy, výsledkom ktorých bolo okrem zmien v prvom pilieri (prevažne parametrické) i zavedenie druhého kapitalizačného piliera. Keďže štátny priebežný dôchodkový systém je vo väčšine prípadoch finančne neudržateľný prichádza na rad uskutočnenie ráznejšej reformy. Takouto reformou je napríklad zavedenie kapitalizačného dôchodkového systému resp. dôchodkového sporenia. Podľa Švejnu a Chrena skutočná dôchodková reforma nemôže byť iba kozmetickou operáciou, ale je potrebný radikálny rez odstraňujúci nielen následky ale aj príčiny nespokojnosti s priebežným dôchodkovým systémom.⁷⁰ Medzi hlavné dôvody vytvorenia

⁷⁰ Švejna I.- Chren M., Dôchodková reforma po Slovensky, s. 64

dôchodkového sporenia bola predovšetkým diverzifikácia zdrojov dôchodkového zabezpečenia a zväčšenie možnosti výberu. Avšak za najväčší prínos by sme poukázali na vypestovanie väčšej osobnej zodpovednosti.

Postavenie kapitalizačného piliera sa v členských štátoch líši nielen vyspelosťou systému ale ja v úrovni zabezpečenia prispievateľov. Jednotlivé krajiny rozlišujú aj tým do akej miery využívajú spomínaný systém. Slovensko, Maďarsko a Poľsko patria do skupiny štátov, ktoré nedávno zreformovali existujúce dôchodkové systémy a zahrnuli do nich pilier povinných kapitálovo krytých súkromných dôchodkových systémov. A financovali ich presunutím častí celkového príspevku na dôchodok z priebežného dôchodkového systému. Ak porovnáme fungovanie kapitalizačného piliera v štátoch Višeγράdskej štvorky tak vidíme, že v Maďarsku a Poľsku platia odvody do spomínaného piliera v plnej výške zamestnanci. Slovensko sa v tomto smere líši, keďže odvody do fondového, sporivého piliera odvádza zamestnávateľ. Čo sa týka Českej republiky, tá do dnešného dňa nezaviedla kapitalizačnú zložku dôchodkového systému.

Tabuľka č.10: Charakteristika II. piliera

	Rok zavedenia	Príspevky do II. Piliera	Spôsob prechodu na nový systém
Maďarsko	1998	8,5%	povinný pre nastupujúcich na pracovný trh, pre ostatných dobrovoľný
Poľsko	1999	7,30%	povinný pre narodených po 1968, dobrovoľný pre narodených pred 1969
Slovensko	2004	9%	od roku 2008 nie je povinný pre mladých ľudí, ktorí neboli pred 1.1.2005 dôchodkovo poistení v Sociálnej poisťovni

Zdroj: vlastné spracovanie

Ako môžeme vidieť z tabuľky č.10 kapitalizačný pilier je v súčasnosti povinný v Maďarsku a v Poľsku. Na Slovensku dali jednotlivé vlády viacero možností prehodnotiť svoju účasť vo fondovom pilieri. V súčasnosti je stav taký, že vstup do druhého piliera je od roku 2008 dobrovoľný pre nastupujúcich na pracovný trh. Čas na rozhodnutie pre vstup je stanovený na 6 mesiacov. Rozhodovanie medzi dvomi piliermi

v Poľsku bolo veľmi rýchle a jednoduché, keďže možnosť vybrať si mali len ľudia od 31 do 50 rokov. Starší občania ostali v starom systéme a mladší sa automaticky stali klientmi súkromných dôchodcovských spoločností. Otvorenie druhého piliera sa v Maďarsku stretlo s obrovským záujmom. Maďarská vláda predpokladala, že možnosť vytvorenia si účtov vo fondoch využije najviac 1,3 milióna ľudí. V skutočnosti do druhého piliera vstúpilo až dva milióny ľudí.⁷¹ Táto situácia priviedla vládu k tomu, aby umožnila vrátiť sa späť do verejného systému, čo však využila len veľmi malá časť občanov.

3.1.1 Dôchodkové fondy

Zavedenie, spustenie a predovšetkým fungovanie dôchodkových fondov je oblasť dôchodkového systému, ktorá vyvoláva asi najviac pochybností. Ide hlavne o bezpečnosť dôchodkových úspor. V tejto časti sa pokúsime porovnať spustenie a fungovanie penzijných fondov v krajinách Višegrádskej štvorky a zároveň zistiť ich klady a zápory.

Ako sme už v druhej kapitole spomínali výber poisťovní v Poľsku realizuje Inštitúcia sociálneho poistenia, ktorá následne odovzdáva časť príspevkov do otvorených penzijných fondov. So spustením tejto verejnoprávnej inštitúcie súviseli hlavne problémy s odovzdaním prostriedkov do dôchodkových fondov, kde po spustení reformy nebola schopná odovzdať až 95% poisťovní do druhého piliera. Nebol to však jediný problém týkajúci sa dôchodkových fondov. Nestabilita spoločenského prostredia sa prejavila aj pri ich vzniku. Aj napriek tomu, že v Poľsku je v súčasnosti 20 fondov, 60 % trhu poisťujú len tri najväčšie. Rovnako aj zhodnotenie a následné výnosy z fondov nepatrili v prvých rokoch medzi kladné stránky kapitalizačného piliera. Podľa Fultza bola negatívna miera návratnosti spôsobená predovšetkým nedostatočne rozvinutým trhom, vysokými nákladmi investičného manažmentu a celkovými trhovými nákladmi.⁷²

V prípade Českej republiky popri povinnom pilieri existuje aj doplnkový dôchodkový pilier, ktorý je od svojho vzniku na rozdiel od ostatných štátov Višegrádskej štvorky dobrovoľný. České fondy sa držia zákonného pravidla na základe

⁷¹ Záborský J., V Maďarsku bol záujem o súkromný pilier nečakane veľký, In: <http://ekonomika.etrend.sk/svet/v-madarsku-bol-zaujem-o-sukromny-pilier-neocakavane-velky.html>

⁷² Fultz E., Dôchodková reforma v Maďarsku a Poľsku, prehľad a porovnanie. In: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/slowakei/04221.pdf>

ktorého musia dosahovať aspoň nulové zhodnotenie. V období, kedy sú úroky štátnych dlhopisov nízke sa síce úspory vo fondoch nezhodnocujú, ale na druhej strane sa ani nezhodnocujú. Aj napriek tomu, že ide o dobrovoľný systém v dôchodkových fondoch je takmer 4,3 milióna ľudí.

Európska únia sa z obáv, že by jednotlivé krajiny mohli zredukovať kapitalizačný pilier, rozhodla, že pre potreby úsporných opatrení, bude deficity a dlhy krajín posudzovať miernejšie než pri ostatných krajinách. Redukciu kapitalizačného piliera môžeme sledovať napríklad v Maďarsku, kde parlament schválil zákon, na základe ktorého má vláda možnosť prevziať kontrolu nad súkromnými dôchodkovými fondmi. Európska únia považuje tento krok za negatívny predovšetkým z hľadiska dlhodobej udržateľnosti verejných financií. Takto nastavené pravidlá by mohli pomôcť aj Slovensku, keďže do druhého piliera presúva takmer 1% HDP ročne. Následne musí približne toľko doplácať do Sociálnej poisťovne na vyplácanie dôchodkov. Deficit spôsobený druhým pilierom sa v členských štátoch vyskytuje už dlhšiu dobu, avšak Európska únia doteraz neudelovala výnimky. Situácia by sa mala zmeniť a zároveň by mali platiť miernejšie pravidlá na druhý pilier bez ohľadu na čas vzniku.

3.2 Doplnkové dôchodkové sporenie

Každá z krajín Višegrádskej štvorky umožňuje realizovať individuálne dôchodkové poistenie. Doplnkové dôchodkové sporenie predstavuje formu sporenia slúžiacu k zaisteniu dostatočných finančných prostriedkov pre obdobie dôchodku. Ide o dobrovoľnú formu sporenia. S jeho využívanie je motivované napríklad štátnym príspevkom alebo daňovými úľavami.

Tabuľka č. 11: Charakteristika doplnkového dôchodkového sporenia v krajinách V4

	Dôchodkový vek	Daňové zvýhodnenia zo strany štátu	Minimálna doba sporenia
Poľsko	60	áno	5
Maďarsko	po 10. rokoch sporenia	áno	10
Slovensko	55	áno	10
Česko	60	áno	5

Zdroj: Vlastné spracovanie

Individuálne sporiace programy sa v krajinách Višegrádskej štvorky v mnohom nelíšia. Ako môžeme vidieť z tabuľky č.11 v každej krajine je realizované daňové zvýhodnenie pre sporiteľa. Napríklad v Poľsku sú sporiace programy tzv. IKE oslobodené od dane z príjmu z kapitálových výnosov. Aj na Slovensku v súčasnosti je zavedené daňové zvýhodnenie na základe ktorého si mohol sporiteľ odpočítať až 398,33 € ročne z daňového základu. V prípade Slovenska si však príspevok do tretieho piliera od januára 2011 občan nebude môcť odpočítať z daní. Keďže na Slovensku existuje možnosť prispievania zamestnávateľa na individuálne dôchodkové sporenie je otázne, či sa nezníži atraktivnosť piliera pre tých, ktorým zamestnávateľ neprispieva alebo prispieva len minimálne. Ďalšou možnosťou prilákať sporiteľov do tretieho piliera je dotácia od štátu, ako je na to napríklad v Českej republike, kde tento pilier predstavuje dôchodkové poistenie zo štátnym príspevkom.

3.3 Výhody a nevýhody zreformovaných dôchodkových systémov

Za prvý a najdôležitejší kladný prvok zreformovaných dôchodkových systémov Višegrádskej štvorky považujeme zavedenie viacpilierovej štruktúry systému. V takto nastavenom dôchodkovom systéme sa otvorila možnosť zhodnotenia vložených prostriedkov. Výnimkou v tomto prípade je Česká republika, ktorá zatiaľ odolala náporu niektorých politických strán ale aj medzinárodných inštitúcií. Vo svojom existujúcom verejnom pilieri vykonala len určité parametrické úpravy. Avšak ani Česká republika

nie je krajina, ktorá sa dokáže vyhnúť starnutiu populácie. Bolo len otázne, kedy sa k moci dostane politická reprezentácia, ktorá by sa rozhodla pre zreformovanie dôchodkového systému založeného na vysokej miere redistribúcie a solidarity. Súčasná vláda už predložila návrh o doplnenie priebežného dôchodkového systému o kapitalizačný pilier na základe fondového penzijného sporenia.

Jednou z podmienok pre finančnú udržateľnosť dôchodkových systémov bolo postupné predĺženie dôchodkového veku. Každá krajina sa preto podujala na splnenie tejto podmienky, čo sa im aj podarilo. Dokonca na Slovensku a v Maďarsku prišlo aj k zrovnoprávneniu odchodu do dôchodku pre mužov a ženy.

Pozitívne môžeme hodnotiť aj existenciu dobrovoľných sporiacich programov v jednotlivých krajinách, kde sa prenáša zodpovednosť za svoju budúcnosť aj na jednotlivcov.

Medzi negatívne prvky pri reforme dôchodkových systémov zaraďujeme predovšetkým počiatočné problémy pri realizácii. V prípade Maďarska a Poľska ťažkosti nastali hlavne v stanovení krátkeho času v akom sa mali vypracovať jednotlivé návrhy a príprava na zreformovaný systém. V Poľsku sa to odzrkadlilo v nedostatočnej pripravenosti na zriadenie osobných dôchodkových účtov. S čím neskôr súviseli problémy s presúvaním prostriedkov z verejnej dôchodkovej inštitúcie do súkromných penzijných fondov. Ďalším spoločným záporným prvkom v prípade Poľska a Maďarska je previazanosť medzi starobnými a invalidnými dôchodkami. Ako sme už spomínali pri analýze dôchodkového systému v Maďarsku, invalidom je poskytnutá možnosť presunu súkromných dôchodkových úspor späť do verejného systému. Jednotlivci, ktorí využijú spomínanú možnosť poberajú invalidné dávky, akoby nikdy neboli vstúpili do kombinovaného systému. Poľský zreformovaný systém síce zredukoval starobné dôchodky, ale v prípade invalidných dôchodkov sa nekonali žiadne zmeny. Invalidní dôchodcovia po dosiahnutí dôchodkového veku majú možnosť poberať aj naďalej invalidný dôchodok, napríklad v prípade ak je vyšší ako ich starobný dôchodok. V oboch prípadoch by neriešenie problému znamenalo narastajúcu nerovnováhu medzi invalidnými a starobnými dôchodkami.

Slovenská republika sa poučila zo skúseností Maďarska a Poľska a relatívne dobre zvládla administratívnu stránku a informačný systém pripravovanej reformy. Aj napriek tomu sa nevyhla problémom súvisiacimi predovšetkým s druhým pilierom dôchodkového systému. V období ľavicovej vlády sa stal druhý pilier akoby „fackovacím panákom“, čo sa odrazilo aj v dvojitom otváraní pilierov. Problém nastal

aj v spôsobe akým bol takto závažný zákon schválený, a to len tesnou väčšinou parlamentu a bez akceptovania pripomienok opozície. Pravdou je že, procedurálne to bolo legálne, avšak je nanajvýš nevyhnutné, aby sa pri takom dôležitom probléme akým je dôchodkový systém snažili politické strany (či už koaličné alebo opozičné) dosiahnuť, čo najširší politický konsenzus. Najväčší zásah boli nové pravidlá pre kapitalizačný pilier, týkajúce sa zníženia poplatkov za správu aktív výmenou za zavedenie podielu na výnosoch. Záborský takýto stav prirovnáva k umelému spánku, kde životné funkcie fungujú, ale plnohodnotným životom sa to nazvať nedá.⁷³ Dôchodkové fondy prestali investovať do dlhodobých nástrojov a ich zhodnotenie príspevkov je veľmi nízke. Najväčším rizikom druhého piliera na Slovensku ostáva fakt, že v prípade neuzavretia širšej dohody je tu riziko, že politická reprezentácia ho bude významnou mierou ovplyvňovať na základe svojich predstáv. Aj na základe tohto faktu sa nám vynára podstatu problému, a ňou je, že neexistuje celospoločenská dohoda naprieč politickým spektrom. Negatívne hodnotíme aj zrušenie daňového zvýhodnenia pre sporiteľa v doplnkovom dôchodkovom sporení.

Ako sme už spomínali v práci spomenuli Česká republika ako jediná z krajín Višegrádskej štvorky nepristúpila k zavedeniu kapitalizačného piliera. Súčasná politická reprezentácia však už vypracovala na návrh povinného druhého piliera. Hlavným cieľom pri voľbe systému by sa mala stať predovšetkým snaha o dosiahnutie systému, ktorý by zaručil primeranú dôstojnú starobu. Využitie skúseností z ostatných krajín Višegrádskej štvorky by sa pre Českú republiku mohlo stať veľkým pozitívom.

⁷³ Záborský J., Bez debaty o dôchodkoch, In. TREND, s. 3

Záver

Starnutie populácie nadobudne vo vyspelom svete taký rozmer, že v prípade nedostatku vhodných reforiem bude ohrozený európsky sociálny model, rovnako aj ekonomika a stabilita. Sociálny systém každej krajiny by mal občanom prinášať sociálnu istotu a suverenitu a zároveň zachovať ľudskú dôstojnosť, a to aj v období staroby resp. dôchodkového veku. A práve preto bolo potrebné aby jednotlivé krajiny pristúpili k reformám dôchodkových systémov. Ako sme sa mohli z diplomovej práce dozvedieť, tak ani štáty Višeγράdskej štvorky neboli výnimkou.

V predkladanej práci sme si postupne predstavili dôchodkové reformy v nasledujúcich štátoch: Slovensko, Poľsko, Maďarsko a Česká republika, čím sme splnili stanovený cieľ práce. Taktiež sme sa venovali reformným krokom ale aj problémom, ktoré vznikli predovšetkým pri zavádzaní reformy. Aj napriek faktu, že každá z krajín z Višeγράdskej štvorky pristúpila vlastným spôsobom k reforme existujúcich dôchodkových systémov, podstatou zreformovaných dôchodkových systémov Slovenska, Maďarska a Poľska je zachovanie povinného priebežne financovaného dôchodkového systému v podobe prvého piliera a zavedenie druhého kapitalizačného piliera. Ako sme už viackrát v práci poznamenali Česká republika ako jediná nepristúpila k rozhodujúcim reformným krokom. Pravdou však je, že aj táto krajina si uvedomuje potrebnosť a nutnosť ráznejšej dôchodkovej reformy. Súčasná politická reprezentácia už predostrela konkrétny návrh na nový model dôchodkového systému.

Na základe získaných poznatkov o dôchodkových systémoch v krajinách Višeγράdskej štvorky sa nám potvrdil aj predpoklad, ktorý sme vyjadrili v úvode diplomovej práce. Na základe komparácie dôchodkových systémov spomínaných krajín sme zistili, že uskutočnené reformy sa vyznačujú mnohými spoločnými prvkami. Túto skutočnosť sa prejavila predovšetkým v posunutí vekovej hranice odchodu do dôchodku, nastavenia povinnej dĺžky poistenia v dôchodkových systémoch ale aj možnosti realizácie individuálneho dôchodkového pripoistenia.

Reforma dôchodkového systému patrí v posledných rokoch takmer najfrekvencovanejším slovným spojením vo viacerých štátoch. Problematika dôchodkového zabezpečenia patrí medzi najzložitejšie v štátnej sociálnej politike. Vyžaduje si riešenia, ktoré sú stabilné predovšetkým z dlhodobého hľadiska a odolné

voči „náladám“ politických reprezentácii, ako sme to v našom prípade vo zvýšenej miere mohli postrehnúť na Slovensku a v Maďarsku. Určitou inšpiráciou sa môžu stať reformy dôchodkových systémov v severských krajinách. Sú dôkazom, že nie je nemožné prijať široko akceptovateľné riešenia.

LITERATÚRA

3. *dôchodkový pilier*. [online]. [cit. 2011-02-29]. Dostupné na internete: <http://www.poistenie.sk/3-dochodkovy-pilier.phtml?id3=40082>

A Magyar Köztársaság alkotmánya, 1949. [online]. [cit. 2010-11-28]. Dostupné na internete: <http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=94900020.TV>.

BARANCOVÁ H. Reforma sociálneho poistenia Slovenskej republiky v európskom kontexte. In: *Právny obzor* [online]. 2004, č. 6. [cit. 2011-01-23]. Dostupné na internete: <<http://www.sappress.sk/pravnyobzor/87-06-02.pdf>>.

BURDOVÁ J.. Fondové riešenia v švédskom dôchodkovom systéme. In: *Finančné trhy* [online]. [cit. 2011-02-22]. 2010, roč. VIII. Dostupné na internete: <<http://www.derivat.sk/index.php?PageID=1752> > ISSN 1336-5711

Dôchodkový systém a zdravotníctvo. [online]. [cit. 2011-02-23]. 2009. Dostupné na internete:< <http://www.ineko.sk/clanky/dochodkovy-system-a-zdravotnictvo-vyvoj-po-112009> >

DRAXLER J.. Dôchodky: Európa reformuje. In: *TREND*. ISSN 1335-0684, 2009, roč. 19, č. 16, s. 22-23

DŘÍZOVÁ E. *Reforma dôchodkových systémov v krajinách V4. Môžeme sa nebáť staroby?* In: *Štáty Višegrádskej štvorky po vstupe do Európskej únie*. Nitra: UKF v Nitre, 2006, s. 79-98. ISBN 80-8050-911-5

Důchodová reforma. [online]. [cit. 2011-03-27]. Dostupné na internete: <<http://www.mpsv.cz/cs/10450>>.

EK nezasiahne proti maďarským dôchodkovým plánom. [online]. [cit. 2011-03-14]. Dostupné na internete: <<http://www.webnoviny.sk/ekonomika/ek-nezasiahne-proti-madarskym-dochodk/266191-clanok.html>>.

FULTZ, E. - MULLER K.: *Dôchodková reforma v Maďarsku a Poľsku. Medzi štátnym a trhým systémom: Porovnanie Českej a Slovinskej dôchodkovej reformy.* [online]. [cit. 2011-03-14]. 2009, Dostupné na internete: <<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/slowakei/04221.pdf>>

Konstitucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r., [online]. [cit.2010-11-28].

Dostupné na internete: <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>>.

KOLLÁR M. *Súhrnná správa o stave spoločnosti.* Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2004. 992 s. ISBN 80-88935-75-X

KRÁL J. Dôchodková reforma v Českej republike. In: *Humanita plus.* [online]. [cit. 2011-03-14]. 2009. č. 3-4.

Dostupné na internete:

<<http://www.shr.sk/pages/casopishumanita/archiv/humanitaplus/P20090304.pdf>>.

ISSN 1336-2208

KREBS V. a kol. *Sociálná politika.* Praha: Codex, 1997. 327 s. ISBN 80-85963-33-7

MACKOVÁ, Z. *Právo sociálneho zabezpečenia: Všeobecná časť.* Šamorín: Heuréka, 2008. 161 s. ISBN 978-80-89122-53-0

MATLÁK, J. *Právo sociálneho zabezpečenia v historickom, súčasnom a európskom kontexte.* Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 1995. 172 s. ISBN 80-7160-012-1

MATLÁK, J. *Právo sociálneho zabezpečenia.* Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. 442 s. ISBN 80-7160-190-X

Medzinárodná organizácia práce č. 102, 1952. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.ilo.org/public/english/protection/secsoc/areas/legal/conv102.htm>>.

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, 1966.
[online] Dostupné na internete:
<<http://www.vop.gov.sk/files/File/Dokumenty/OPP.rtf>>

Národní zstrategická zpráva o přiměřených a udržitelných důchodech, 2005.
[online]. [cit.2011-03-15]. Dostupné na internete:
<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1450/CZ_nsrp_cz.pdf>

OKÁLI I. a kol. *Hospodárska politika Európskej únie a Slovenska v EÚ*. Bratislava:
Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, 2004. 352 s. ISBN 80-7144-140-6

POTŮČEK M. – RADIČOVÁ I. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. Praha: Karolinum, 1998. 329 s. ISBN 80-7184-622-8

Predčasný starobný dôchodok. [online]. [cit. 2011-02-19]. Dostupné na internete:
< <http://www.socpoist.sk/predcasny-starobny-dochodok/1287s> >

Programové prehlásenie vlády Českej republiky, 4 srpna 2010. [online]. [cit. 2011-03-18]. Dostupné na internete:
<http://data.idnes.cz/soubory/domaci/46A100804_JAV_PROGRAMOVEPROHLASENIVL.PDF >

RIEVAJOVÁ E. a kol. *Sociálne zabezpečenie*. Bratislava: EKONÓM, 2008. 234 s.
ISBN 978-80-2252545-9

STANEK, V. *Sociálna politika*. Bratislava: Sprint dva, 2008. 375 s. ISBN 978-80-89393-02-2.

Starobný dôchodok. [online]. [cit. 2011-02-19]. Dostupné na internete:
<<http://www.socpoist.sk/starobny-dochodok/1286s#suma-starobneho-dochodku>>

SVOREŇOVÁ M. *Dôchodkové systémy v niektorých štátoch Európy*. 2005 [online]
Dostupné na internete: <<http://www.socpoist.sk/dochodkove-systemy-v-niektorych-statoch-europy/16895s>>

ŠVEJNA I. – CHREN M. *Dôchodková reforma po slovensky*. Bratislava: Nadácia F.A. Hayeka, 2004. 96 s. ISBN 80-969098-0-0

Ústava Slovenskej republiky, Poradca s.r.o , 2006. 63 s. ISBN 8089213359

Varianty politických strán. [online]. [cit. 2011-03-20]. Dostupné na internete: <<http://www.mpsv.cz/cs/2231>>

Všeobecná deklarácia ľudských práv, 1948. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.upn.gov.sk/data/pdf/deklaracia.pdf>>

www.eures.sk

www.mpsv.cz

www.zus.pl

ZÁBORSKÝ J. *V Maďarsku bol záujem o druhý pilier neočakávane veľký*. [online]. [cit. 2011-03-26]. 2004, Dostupné na internete: <<http://ekonomika.etrend.sk/svet/v-madarsku-bol-zaujem-o-sukromny-pilier-neocakavane-velky.html>>

ZÁBORSKÝ J.. Bez debaty o dôchodkoch. In: *TREND*. ISSN 1335-0684, 2011, roč. 21, č. 2, s.

ZÁBORSKÝ J.. Dôchodková mizéria. In: *TREND*. ISSN 1335-0684, 2009, roč. 19, č. 16, s. 46-49

Zákon č. 155/1995 Sb., o dôchodovom poistení, ve znení pozdějších predpisů

Zákon č. 306/2008 Sb., kterým sa mění zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovom poistení, ve znení pozdějších predpisů

Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijnom pripojistení se státním príspevkem a o zmenách niektorých zákonů souvisejících s jeho zavedením ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 650/2004 o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon LXXXII z roku 1997 o súkromných dôchodkoch a príspevkoch

Zákon o sociálnom poistení č. 461/2003 Z.z v znení neskorších predpisov